

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
MEDIACIJOS KATEDRA

JURGITA ŠIMANAUSKIENĖ
(Mediacijos studijų programa, MEmis1-01)

APLINKOSAUGOS MEDIACIJOS TAIKYMO
GALIMYBĖS PRAKTIKOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė -
doc .dr. Natalija Kaminskienė

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. APLINKOSAUGINIŲ GINČŲ SAMPRATA IR YPATUMAI.....	7
1.1 Aplinkosauginių ginčų samprata.....	7
1.2 Aplinkosauginių ginčų atsiradimo prielaidos.....	8
1.3 Aplinkosauginių ginčų atsiradimo priežastys.....	10
1.4 Aplinkosauginių ginčų ypatumai.....	10
1.5 Aplinkosauginių ginčų sprendimų problematika.....	11
1.5.1. Teisminė aplinkos ginčų sprendimo tvarka.....	12
1.5.2. Neteisminis aplinkosaugos ginčų sprendimas.....	14
1.5.3. Teismo ir neteismo aplinkosaugos ginčų nagrinėjimo problematika.....	15
2. MEDIACIJA – KAIP PRIEMONĖ EFEKTYVIAM APLINKOSAUGINIŲ GINČŲ SPRENDIMUI.....	21
2.1. Mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo samprata.....	21
2.2. Aplinkosaugos mediacijos ypatumai.....	24
2.3. Užsienio šalių patirtis aplinkosaugos mediacijoje.....	29
2.3.1. Trumpa aplinkosaugos mediacijos atsiradimo istorija.....	29
2.3.2. Aplinkosaugos mediacija Austrijoje.....	31
2.3.3. Aplinkosaugos mediacija Lenkijoje.....	34
3. APLINKOSAUGOS MEDIACIJOS TAIKYMO GALIMYBĖS IR PERSPEKTYVOS LIETUVOJE.....	39
IŠVADOS.....	45
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.....	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	48
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	56
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA – SUMMARY.....	57

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas.

Augantis žmonių skaičius pasaulyje, vis tobulėjančios technologinės naujovės neišvengiamai daro didesnę ar mažesnę įtaką mus supančiai aplinkai. Norint užtikrinti kuo sveikesnę aplinką ateinančioms kartoms, aplinkos apsaugai¹ turi būti skiriamas išskirtinis dėmesys.

Teisės doktrinoje aplinkos apsauga kartais suprantama kaip darbo aplinka, žmonių gyvenimo sąlygos, sveikatos apsauga.² Todėl visuomenei būtina suformuoti ne tik teisingą suvokimą, kas yra aplinkos apsauga, bet ir tinkamai apibrėžti aplinkosaugos teisės sąvoką. Aplinkosaugos teisė yra savarankiška teisės šaka, reguliuojanti visuomeninius aplinkos kokybės išsaugojimo ir gerinimo, visuomenės teisės į saugią gamtinę aplinką įgyvendinimo, taupaus ir racionalaus gamtos išteklių naudojimo ir atkūrimo santykius, kurie užtikrinami teisinėmis pažeidimų prevencijos priemonėmis, teisinės atsakomybės taikymu ir teisinių ginčų sprendimu.³ Tinkamas aplinkosaugos teisės apibrėžimas turi tiesioginę įtaką ne tik aplinkosauginių ginčų formuluotei, bet ir galimiems jų atsiradimo bei sprendimo būdams. Tačiau didėjantis aplinkosauginių bylų skaičius teismuose verčia susimastyti: ar tik vis modernėjantis visuomenės požiūris į aplinkosaugos problemas, vis prieinamesnė informacija, kaip tą problemą pažinti, sąlygoja šio skaičiaus augimą?

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, kad teisingumą Lietuvoje vykdo tik teismai.⁴ Kalbant apie teisinių ginčų sprendimą kaip įrankį, padedantį realizuoti visuomenės teisę į kokybišką gamtinę aplinką, svarbu pastebėti, kad optimalus būtų ne tik efektyvus, bet ir greitas bei ekonomiškai teisinių ginčų sprendimas.⁵ Tačiau dažniausiai teisminis bylinėjimas užtrunka ilgai, besibylinėjantiems šalims brangiai kainuoja ir būna neefektyvus⁶, nes teismas tik priima sprendimą, kurį būtina vykdyti, bet problemos, dėl kurios ginčas ir kilo –

¹ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 1 str. 2 p. aplinkos apsauga apibrėžiama kaip aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdant ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75

² Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.22.

³ Ten pat, p.23

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014. 109 str. 1 d.

⁵ Mikalauskaitė-Šostakienė K. Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos. Leidinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6). Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas, 2011, p.177.

⁶ P.Cane, An Introduction to Administrative Law, Oxford: Clarendon Press, 1996, p.337.

neišsprendžia. Todėl kyla poreikis sukurti mechanizmą ir numatyti tokį teisinį reglamentavimą, kurio pagalba daugumą ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, būtų galima išspręsti neteisimine tvarka.⁷ Manytume, kad mediacija, kaip vienas iš ginčo sprendimo būdų, galėtų padėti ginčo šalims suderinti priešingus interesus, taip pat komunikavimo tarpusavyje bei tarpininko pagalba, priimti visus tenkinantį sprendimą. Mediacija, kaip ginčų sprendimo būdas, galėtų palengvinti ginčo šalių interesų identifikavimą, jų įgyvendinimo būdų pasirinkimą, užkirsti kelią viešojo intereso pažeidimams, pagreitinant visoms ginčo šalims priimtino probleminės situacijos sprendimo priėmimą bei jo įgyvendinimą.⁸

Temos iširtumas.

Mokslinių darbų aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybių praktikoje tema Lietuvoje praktiškai nėra. Teorines ir praktines mediacijos taikymo prielaidas administraciniuose ginčiuose savo straipsnyje nagrinėja U.Trumpulis⁹. Kiek daugiau apie aplinkosauginių ginčų neteisminio nagrinėjimo problemas savo straipsnyje aprašo Kristina Mikalauskaitė – Šostakienė.¹⁰ Prof. habil.dr. Juozas Lakis¹¹ aptaria konfliktų valdymo galimybes viešajame sektoriuje, apžvelgia taikomosios veiklos plėtojimą Lietuvoje. Prancūzijos, Jungtinės Karalystės ir Belgijos mediacijos taikymo praktika ginčiuose tarp viešojo administravimo bei privačių subjektų, taip pat tokios taikymo galimybės Lietuvoje nagrinėjamos S.Kavalnės ir I. Saudargaitės straipsnyje.¹² Mediacijos taikymo ir reguliavimo tendencijos analizuojamos R.Simaičio¹³, F. Petrausko¹⁴, T. Milašiaus straipsniuose¹⁵, N. Kaminskienės monografijoje¹⁶.

⁷ Mikalauskaitė-Šostakienė K. Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos. Leidinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6). Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas, 2011, p.177.

⁸ Trumpulis U. Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje. Jurisprudencija, 2012, Nr. 19(4), p.1424.

⁹ Ten pat, p.1423-1437.

¹⁰ Mikalauskaitė-Šostakienė K. Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos. Leidinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6). Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas, 2011, p.175-187.

¹¹ Lakis J. Konfliktų valdymas viešajame sektoriuje: teisinės ir organizacinės problemos. Jurisprudencija, 2002, Nr.33(25), p.15-29; Lakis J., Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis, Vilnius: 2008

¹² Kavalnė S., Saudargaitė I. Mediation in disputes between public authorities and private parties: comparative aspects. Jurisprudencija, 2011, Nr. 18(1), p.251-265.

¹³ Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2007, Nr.2, p.21-32.

¹⁴ Petrauskas F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. Jurisprudencija, 2011, Nr.18(2), p.631-658.

¹⁵ Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. Teisė, 2007, Nr.63, p.43-58.

¹⁶ Kaminskienė N. Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas. Monografija. Vilnius, 2011.

Kiek plačiau ir išsamiau yra analizuojamos aplinkos apsaugos, aplinkosaugos teisės bei aplinkosauginių ginčų sampratos.¹⁷

Pasaulyje, priešingai nei Lietuvoje, tiek aplinkosauginiai ginčai, tiek aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybės ne tik plačiai nagrinėjama tema, bet ir sėkmingai praktikoje įgyvendinama teorija. Daugiausiai darbe remiamasi Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau JAV), Kanados, Austrijos, Lenkijos mokslininkų darbais.

Problematika.

Nors aplinkosauginiams ginčams spręsti Lietuvoje numatyta tiek teisminė, tiek neteisminė sprendimo tvarka, ji yra griežtai reglamentuota įstatymų, nelanksti, dažniausiai pasibaigianti vienos šalies pergale prieš kitą šalį. Tuo tarpu mediacija yra daug lankstesnis procesas, tačiau jos taikymo galimybės aplinkosauginiuose ginčiuose nėra teisiškai reglamentuotos. 2008 metais buvo priimtas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas¹⁸. Tačiau jokio atskiro įstatymo nei administracinių ginčų nei aplinkosauginių ginčų taikinamojo tarpininkavimo tema nėra. Nors šiandieną neturime absoliučiai jokios praktikos taikinamojo tarpininkavimo tema aplinkosaugos srityje, tinkamas esamų problemų identifikavimas padės atsakyti į klausimą ar aplinkosaugos mediacija būtų efektyvi ir populiari Lietuvoje.

Problema. Neefektyvus aplinkosauginių ginčų sprendimo mechanizmas Lietuvoje.

Darbo objektas. Aplinkosaugos ginčų sprendimas.

Darbo tikslas. Remiantis užsienio valstybių praktika įvertinti aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybes Lietuvoje, numatyti priemones efektyviam jos įgyvendinimui.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti aplinkosauginių ginčų sąvokas, jų susiformavimą lemiančius veiksnius, sprendimo galimybes.
2. Ištirti aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybes bei patirtį užsienio šalyse.
3. Įvertinti aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybes Lietuvoje, nustatyti galimą problematiką.
4. Pateikti pasiūlymus dėl aplinkosaugos mediacijos diegimo praktikoje į esamą teisinį aplinkosauginių ginčų reguliavimą Lietuvoje.

¹⁷ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011; Venckus Z. Aplinkos apsaugos politika ir teisė: mokomoji knyga. Vilnius: Technika, 2008; Ragulskytė – Markovienė R. Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005; Monkevičius E. Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose. Socialinių mokslų studijos, 2009, Nr.1(1), p.37-50; Monkevičius E. Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos. Jurisprudencija, 2008, Nr.10(112), p.7-16.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 87-3462.

Darbo hipotezė. Esama aplinkosaugos ginčų sprendimo tvarka Lietuvoje nėra efektyvi, mediacija- galimybė ją pagerinti.

Darbo metodai. Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktų lyginamoji analizė, mokslinės literatūros, susijusios su pasirinkta tema nagrinėjimas, teismų praktikos analizė. Remiantis loginiu – analitiniu metodu vertinamos aplinkosauginių ginčų taikaus sprendimo galimybės, aplinkosaugos mediacijos Lietuvoje įgyvendinimo perspektyvos, numatomos galimos problemos bei galimų sprendimo būdų vertinimas.

1. APLINKOSAUGINIŲ GINČŲ SAMPRATA IR YPATUMAI

1.1. Aplinkosauginių ginčų samprata

Didėjančios aplinkos apsaugos problemos, vis dažnesni aplinkosauginiai konfliktai¹⁹ reikalauja išsamiau išanalizuoti ne tik aplinkosauginių ginčų sampratą, bet ir jų kilmę, priežastis, ginčų susiformavimą lemiančius veiksnius.

Aplinkosauginių konfliktų atsiradimo prielaidos, kurias mes šiame skyriuje aptarsime šiek tiek vėliau, visame pasaulyje gali būti labai skirtingos, tačiau tiek konflikto plačiąja prasme²⁰, tiek aplinkosauginių konfliktų sąvokų turinys yra panašūs. Prieš apibrėžiant kas gi yra aplinkosaugos ginčas, visų pirma reikėtų paminėti, kad šių ginčų sprendimą reguliuoja aplinkosaugos teisė.²¹ J.Thornton aplinkos apsaugos teisę apibūdina, kaip visa apimančią.²² Aplinkosaugos teisės definicijos formuluotė leidžia daryti prielaidą, kad aplinkosauginiai konfliktai gali kilti ne tik įvairiuose socialiniuose sluoksniuose, bet ir turi skirtingą prigimtį.

Aplinkosaugos konfliktai apibūdinami kaip tradiciniai konfliktai, atsirandantys dėl aplinkos blogėjimo²³. Lietuvos autoriai aplinkosaugos ginčus apibrėžia kaip teisinių santykių dalyvių konfliktus dėl aplinkosaugos teisės ir jos subjektų pažeidimų, prevencijos priemonių nevykdymo arba netinkamo vykdymo, žalos ir nuostolių aplinkai padarymo, viešojo intereso gynimo ir teisinės atsakomybės taikymo.²⁴ Plačiąja prasme aplinkosauginiai konfliktai galėtų būti

¹⁹ Šiame darbe terminas konfliktas naudojamas, kaip ginčo sinonimas.

²⁰ Konfliktas - skirtingų žmonių interesų, poreikių ir tikslų susidūrimas, suvokimas, kad tie interesai, poreikiai ar tikslai negali būti įgyvendinti dėl kito asmens trukdžių. The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD,2002), prieiga per internetą : <http://www.accord.org.za/> , [žiūrėta 2013 03 02].

Konfliktas – socialinis reiškinys, kurio sudedamosios dalys yra nesuderinamumas, bent dvi konflikto šalys ir aktyvūs arba pasyvūs šalių veiksmai vienu metu siekiant skirtingo rezultato. Wallensteen P., Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System, SAGE, 2007, p.15

Konfliktas, kaip reiškinys, yra bendrybių, skirtųbių ir priešybių junginys, kaip vienoje socialinėje erdvėje reiškiasi kovos ir bendradarbiavimo, teisingumo ir neteisybės, racionalumo ir emocingumo, moralės ir apgaulės pradai. Lakis J., Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis, Vilnius: 2008, p.7

²¹ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.22.

²² Thornton J., Beckwith S. Environmental Law. Sweet & Maxwell's Textbook Series, Thomson, 2004, p.6

²³ Libiszewski S., What is an Environmental Conflict? First coordination meeting of the Environment and Conflicts Project (ENCOP) in Berne/Zurich, April 30 – May 1, 1992.

²⁴ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.325.

apibūdinami ir kaip politiniai, socialiniai, teritoriniai ar net religiniai ir etiniai konfliktai atsirandantys aplinkos teisės reguliuojamose srityse.

Remiantis atlikta aplinkosauginių ginčų definicijos analize bei išnagrinėjus mokslinę literatūrą²⁵, darytina išvada, kad sritys kuriose aplinkosaugos konfliktai atsiranda dažniausiai ir jų poveikis aplinkai gali būti didžiausias yra:

- a) Atliekų tvarkymas ir kontrolė;
- b) Žemės ir oro užterštumas ir kontrolė;
- c) Vandens kokybė ir prieinamumas;
- d) Gamtos išteklių naudojimas;

Aplinkosaugos ginčai kyla tiek dėl teisės pažeidimų minėtose srityse bei teisinės atsakomybės taikymo, tiek dėl viešojo ir privataus interesų konfliktų, kurie esant aplinkosaugos santykiams yra gana dažni.²⁶

1.2. Aplinkosauginių ginčų atsiradimo prielaidos

Valstybės priedermė saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, rūpintis natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūrėti, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai, įtvirtinta Konstitucijoje.²⁷

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme sakoma, kad ginčus aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo klausimais įstatymų nustatyta tvarka nagrinėja ir sprendžia Aplinkos ministerijos sistemos pareigūnai ir Lietuvos Respublikos teismai.²⁸ Ginčai gali kilti ne tik dėl įstatymų nesilaikymo, bet ir dėl netinkamos valstybės kontrolės, neefektyvios ginčų nagrinėjimo

²⁵ Thornton J., Beckwith S. Environmental Law. Sweet & Maxwell's Textbook Series, Thomson, 2004; Stookes P. A practical approach to Environmental Law. New York: Oxford University, 2005; McGillivray D., Bell S. Environmental Law (Seventh Edition). New York: Oxford University, 2008; Louka E. International Environmental Law. Fairness, Effectiveness, and World Order. New York, Cambridge, 2006; Bob U., Bronkhorst S. Environmental conflicts: Key issues and management implications. African journal of Conflict Resolution, N.2, 2010, p. 9-30. Prieiga per internetą: < http://www.accord.org.za/downloads/ajcr/ajcr_2010_2.pdf >. [žiūrėta 2013 03 02]; Dukes F.E. What We Know About Environmental Conflict Resolution: An Analysis Based on Research. Conflict Resolution Quarterly. V.22, University of Virginia, 2004, p.191-220. Prieiga per internetą: < <http://translating-cultures-networking-development.com/img/upload/390/documents/What%20We%20Know%20About%20Environmental%20Conflict%20Resolution-An%20Analysis%20Based%20on%20Research.pdf> > [žiūrėta 2013 03 02].

²⁶ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.325.

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014. 53 str. 3 d., 54str.

²⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75, 31str., 34str.

tvarkos. Taigi, manytina, jog tinkama valstybinė kontrolė²⁹ yra priemonė teisiniams reikalavimams aplinkosaugos srityje įgyvendinti, tačiau nuolatinė esamos kontrolės savianalizė, galimai leistų sukurti efektyvesnę įstatymine bazę aplinkosaugos konfliktų sprendimo srityje.

Aplinkosaugos santykius reguliuojančių įstatymų ir teisės aktų gausa ir įvairovė, dažnas jų keitimas, kiekvienai sistemai būdingų funkcinių horizontalių ir vertikalinių ryšių tarp pagrindinio Aplinkos apsaugos įstatymo ir kitų įstatymų nebuvimas, kuriuos dažnai lemia subjektyvūs politiniai, socialiniai bei ekonominiai įstatymų leidėjų interesai, trukdo juos veiksmingai taikyti praktikoje.³⁰ Taigi, ne visada efektyvus valstybės vaidmuo aplinkosauginių ginčų kontrolėje yra vienas iš veiksmų lemiančių konfliktų susiformavimą.

Kaip jau minėta anksčiau, aplinkos apsauga bei teisinis jos reguliavimas šiuolaikinėje visuomenėje itin aktualus, kadangi viešasis interesas, kurį garantuoti ir ginti - valstybės konstitucinė priedermė³¹ yra viena iš svarbiausių teisinių aplinkos apsaugos reguliavimo sričių. Viešojo bei privataus interesų susidūrimas – dar viena prielaida aplinkosauginių ginčų susiformavimui. Konfliktai susiję su viešojo intereso gynimu, autorės nuomone, gali būti skirstomi į:

- a) Ginčus, kai iškeliamas viešojo intereso prioritetas prieš privatų interesą³²;
- b) Konfliktus, kai pabrėžiamas viešojo ir privataus interesų derinimas³³;
- c) Konfliktus, kai privačių interesų susidūrimas sprendžiamas prisidengus viešuoju interesu;
- d) Ginčus, kai privatūs interesai priešunami viešiesiems interesams³⁴;

²⁹ Valstybinė kontrolė aplinkosaugos srityje mokslinėje literatūroje dar vadinama ekologine kontrole. Ekologinė kontrolė – svarbiausia teisinė priemonė užtikrinanti racionalų gamtos išteklių naudojimą ir aplinkos apsaugą nuo neigiamos įtakos. Бринчук, М. М. Экологическое право. Учебник. Москва, Городец, 2009, p. 250.

³⁰ Monkevičius E. Aplinkos teisinė apsauga globalizacijos sąlygomis. Tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos, vykusios 2008 m. gegužės 16 d. Kaune, straipsnių rinkinys. Kaunas, 2008, p. 56–67.

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr.14/02; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr.17/02-24/02-06/03-22/04; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 6 d. nutarimas byloje Nr. 44/04-10/06; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. liepos 4 d. sprendimas byloje Nr. 03/04-15/04-05/06.

³² Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarime pabrėžiamas viešojo intereso prioritetas, nutartimi, jog valstybės valdomas turtas turi tarnauti visuomenės interesui. Valstybės žinios. 2006, Nr. 30-1015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio mėn. 28 d. civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010 nutartyje taip pat pabrėžiamas viešojo intereso prioritetas, prieš privataus (statytojo) interesą, įgyjant nuosavybės teisę.

³³ Lietuvos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2007, Nr. 72-2865; Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75, 4str., 2p.; Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2008 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-335/2008, Administracinė jurisprudencija Nr. 5(15), 184-229 p.

e) Ginčus, kilusius dėl privačių interesų konflikto, kai teisingu sprendimu suinteresuotos ne tik ginčo šalys, bet visa visuomenė.³⁵

Pagrindinės aplinkosauginių ginčų atsiradimo prielaidos susijusios valstybinės kontrolės efektyvumu aplinkosaugos srityje, taip pat viešojo bei privataus interesų susidūrimu.

1.3. Aplinkosauginių ginčų atsiradimo priežastys

Analizuojant aplinkosauginių konfliktų sampratą, buvo apibrėžta ir paties konflikto sąvoka. Dažniausiai konfliktai apibūdinami kaip socialinis reiškinys, kur susiduria priešingi interesai, poreikiai, tikslai. Manome, kad priežastis, įtakojančias aplinkosauginių ginčų atsiradimą, puikiai atspindės J. Lakio „Konfliktas dėl golfo aikštyno“ atvejo studija.³⁶ Išnagrinėjus aprašytą atvejį matyti, kad tiesioginių ryšių vengimas ir ryžto bei noro derėtis stoka – priežastys, lėmusios konflikto gimimą. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme yra numatyti atvejai, kai viešosios administracijos atstovai yra įpareigojami konsultuotis, su visuomenės interesantams atstovaujantiomis organizacijomis³⁷, tačiau atlikta studijos analizė leidžia tikslinti įstatymo nuostatą ir teigia, jog svarbu ne tik pats konsultavimosi ar derybų faktas, bet ir tinkamas momentas tiesioginiams ryšiams užmegzti. Lietuvos viešojo administravimo praktikoje jau tapo tradicija, kad tiesioginis dialogas bei derybos pradedamos tuomet, kaip suinteresuota grupė pradeda streikuoti, boikotuoti arba kitaip sukyla³⁸. Derybų efektyvumas labiau priklauso ne dėl atsiradusio komunikavimo tarp suinteresuotų šalių, o nuo momento, kada jos buvo pradėtos.

Apibendrinant, būtina pastebėti, kad įvardintos aplinkosauginių ginčų priežastys suponuoja prielaidą, kad iš esmės priežastis ginčui kilti atsiranda iš tinkamos arba netinkamos veiksmų strategijos, atitinkamos jų kontrolės.

1.4. Aplinkosauginių ginčų ypatumai

Aplinkosaugos santykių esmė ir ypatumai pasireiškia tuo, kad jie yra racionalaus gamtos objektų ir išteklių naudojimo, išsaugojimo ir atkūrimo, aplinkos saugojimo nuo bet kokio

³⁴ Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymas. Valstybės žinios. 1997, Nr.69-1735, 11str.; Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių ir išlikusių nekilnojamojo turto atkūrimo įstatymas. Valstybės žinios. 1997, Nr. 65-1558, 16str. 9p.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3k-3-52/2007); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3k-3-674/2005).

³⁶ Lakis J., Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis, Vilnius: 2008, p.58-61.

³⁷ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.

³⁸ Lakis J., Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis, Vilnius: 2008, p.61.

žalingo poveikio, gyvosios bei negyvosios gamtos, visuomenės, kiekvieno žmogaus saugaus egzistavimo ir darnaus vystymosi santykiai³⁹. Kitaip sakant, aplinkosauginių santykių esmė yra viešojo intereso kontrolė. Kontrolė suprantama plačiąja prasme – ne tik kaip atskirų subjektų, susijusių su aplinkos apsauga bei viešuoju interesu kontroliavimas ir atitinkamų poveikio priemonių taikymas, bet ir teisinis reglamentavimas, viešojo ir privataus interesų atribojimas.

Aplinkos apsaugos teisės reguliuojamos sritys apima teisinėje jurisprudencijoje įvardintas viešojo intereso gynimo sritis. Pagrindinis aplinkosauginių ginčų ypatumas yra tas, kad aplinkosaugos reguliuojamų teisinių santykių dalyvių konfliktai dažnai susiję su viešuoju interesu⁴⁰, jo užtikrinimu. Šie interesai turi prioritetinę reikšmę kitų viešųjų ir privačių interesų atžvilgiu.⁴¹ Tačiau ne visada ginčai kilę aplinkosaugos srityje reiškia privataus ir viešojo interesų susidūrimą. Kaip jau minėta, kartais konfliktą, atsiradusį tarp šalių, bandoma išspręsti prisidengiant viešuoju interesu.

Kadangi aplinkosauginiai konfliktai turi tiesioginį ryšį su viešuoju interesu, jų susiformavimo ir sprendimo galimybės liečia ne tik ginčo šalis, bet ir visą visuomenę. Tai dar vienas aplinkosaugos ginčų ypatumas.

Aplinkosaugos santykių teisiniame reguliavime bene svarbiausias dalykas yra visuomenės teisinė sąmonė ir kultūra.⁴² Visuomenės teisinės sąmonės lygis turi tiesioginį pagrindą aplinkosaugos ginčams atsirasti, tačiau nuo jo priklauso ir tai, kaip efektyviai jie bus išspręsti.

Taigi, pagrindiniai aplinkosauginių ginčų ypatumai, autorės nuomone, yra: viešojo intereso, turinčio prioritetinę reikšmę kitų teisinių interesų atžvilgiu, neatsiejamumas, galimas poveikis ne tik ginčo šalims, bet visai visuomenei, taip pat tiesioginė ir svarbi visuomenės teisinės sąmonės įtaka, kaip prielaida, pačiam ginčo atsiradimui.

1.5. Aplinkosauginių ginčų sprendimo problematika.

Kadangi aplinkosaugos teisė, kaip jau minėta anksčiau, įvardijama, kaip visa apimanti, jos teisinis reguliavimas turi tiesioginę, neretai ir neatitaisytiną, įtaką ateičiai. Vienas iš pagrindinių

³⁹ Monkevičius E. Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos. Jurisprudencija, 2008, Nr.10(112), p 9.

⁴⁰ Viešasis interesas aplinkosaugos santykiuose yra Konstitucijos ir įstatymų saugomas visuomenės ar jos dalies interesas saugoti gamtinę aplinką nuo bet kokio žalingo ūkinės ar antropogeninės veiklos poveikio, išsaugoti ir atkurti gamtos išteklius ir taip užtikrinti visuomenės darnų vystymąsi, gyvenimo kokybę ir sveikatos apsaugą. Monkevičius E. Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose. Jurisprudencija, 2009, Nr.1(1), p.40.

⁴¹ Ten pat.

⁴² Monkevičius E. Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos. Jurisprudencija, 2008, Nr.10(112), p 15.

aplinkos apsaugos teisinio reguliavimo įrankių, be jokios abejonės - ginčų, kilusių jos reguliuojamose srityse efektyvus sprendimas.

Buvo pastebėta, kad ginčai aplinkosaugos srityje gali kilti ne tik dėl įstatymų nesilaikymo, tačiau ir dėl galimai neefektyvios valstybinės kontrolės, turint omenyje aplinkosauginę teisę apskritai. Mokslinėje literatūroje yra pastebėta, kad kuo daugiau į socialinius-ekonominius santykius kišasi valstybė, tuo labiau išauga pretenzijų skaičius jai⁴³, tuo daugiau galimybių atsirasti konfliktui. Aplinkosauginių ginčų mažėjimo tendencija reikštų teisingą valstybinę kontrolę aplinkos apsaugos teisėje. Taigi galime daryti prielaidą, kad aplinkosauginių konfliktų atsiradimas turi tiesioginį ryšį su valstybės kontrole, tačiau pabrėžtinas ne dažnas, o efektyvus kišimasis į reguliuojamus santykius.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme sakoma, kad įstatymų nustatyta tvarka aplinkosauginiai ginčai gali būti sprendžiami Lietuvos Respublikos teismų bei Aplinkos ministerijos sistemos pareigūnų.⁴⁴ Taigi, konfliktams, kilusiems aplinkosaugos teisės reguliuojamose srityse nustatyta teisminė bei administracinė (ne teisminė) ginčų sprendimo tvarka.

1.5.1. Teisminė aplinkos ginčų sprendimo tvarka

Teisminė ginčų sprendimo tvarka reiškia, kad Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių juridinių bei fizinių asmenų ginčai sprendžiami proceso įstatymų nustatyta tvarka tiesiogiai jiems kreipiantis į administracinius arba bendrosios kompetencijos teismus, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nenumatyta kita tokių ginčų nagrinėjimo ir sprendimo tvarka.⁴⁵

Aplinkosauginius ginčus Lietuvos Respublikoje teismine tvarka sprendžia bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai. Daugiausiai bendrosios kompetencijos teismuose nagrinėjama administracinių teisės pažeidimų bylų dėl aplinkosaugos srities administracinių teisių pažeidimų, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad jeigu aplinkosaugos teisės pažeidimu buvo padaryta žala aplinkai, dėl žalos atlyginimo sprendžiama ne administracine, o civilinio proceso normų nustatyta tvarka.⁴⁶ Tokia praktiką taiko ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.⁴⁷

⁴³ Mikalaukaitė-Šostakienė K. Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteismo nagrinėjimo problemos. Leidinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6). Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas, 2011, p.181.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75, 31str., 34str.

⁴⁵ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius: Justitia, 2011, p.326.

⁴⁶ Ten pat, p.337-339.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-246/2006.

Į bendrosios kompetencijos teismus gali kreiptis asmenys, kurių sveikatai, turtui ar interesams padaryta žala arba Aplinkos ministerijos pareigūnai, kiti įstatymų įgalioti pareigūnai, kai padaryta žala valstybės interesams.⁴⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 33 straipsnyje teigiama, kad Aplinkos ministerija, jai pavaldžios ar kitos valstybės ar savivaldybių institucijos pagal kompetenciją ieškinius dėl žalos aplinkai bei kitų nuostolių, įskaitant prevencinių ir (arba) aplinkos atkūrimo priemonių vykdymą, atlyginimo gali pareikšti ūkio subjektui arba kitam asmeniui, padariusiam aplinkai žalos arba sukėlusiam realią jos grėsmę, per penkerius metus nuo dienos, kada šios priemonės buvo baigtos taikyti arba buvo nustatytas atsakingas ūkio subjektas arba kitas asmuo, atsižvelgus į tai, kuri iš minėtų aplinkybių atsirado vėliau. Žala aplinkai ir kiti nuostoliai gali būti pripažinti kaip mažareikšmė žala ir neišieškomi, jeigu žala aplinkai yra nedidelė ir jos išieškojimo išlaidos didesnės už išieškomą sumą. Žalos aplinkai ir kitų nuostolių pripažinimo mažareikšme žala tvarką, mažareikšmės žalos išieškojimo išlaidų apskaičiavimo metodiką⁴⁹ nustato aplinkos ministras, suderinęs su finansų ministru.

Bendrosios kompetencijos teismai taip pat nagrinėja baudžiamąsias bylas dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų aplinkai ir žmonių sveikatai.⁵⁰

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas – pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis administracinį procesą bei administracinių teismų kompetenciją. Minėtame įstatyme teigiama, kad Lietuvos Respublikos administraciniai teismai nagrinėja⁵¹ administracinius ginčus, kurie apibūdinami, kaip asmenų konfliktai su viešojo administravimo subjektais arba konfliktai, tarp nepavaldžių vienas kitam viešojo administravimo subjektų.⁵² Prie administracinių ginčų priskirtini ir aplinkosaugos ginčai, kylantys tarp valstybės įgaliotų aplinkos apsaugos funkcijas vykdančių subjektų (viešojo administravimo subjektų), ir fizinių bei juridinių asmenų.⁵³

Apygardos administracinių teismų vaidmuo sprendžiant aplinkosaugos ginčus gali būti dvejopas:

⁴⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75, 34 str.

⁴⁹ Siekiant sugriežtinti ieškinių už aplinkai padarytą žalą teikimo ir žalos išieškojimo kontrolę 2003m. liepos 8 d. įsakymu Nr.35 aplinkos ministro buvo patvirtinta Pretenzijų bei ieškinių už aplinkai padarytą žalą teikimo ir žalos išieškojimo tvarka.

⁵⁰ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.349.

⁵¹ Administraciniai teismai nevertina ginčijamo administracinio akto bei veiksmų (ar neveikimo) politinio ar ekonominio tikslingumo požiūriu, o tik nustato, ar konkrečiu atveju nebuvo pažeistas įstatymas ar kitas teisės aktas, ar administravimo subjektas neviršijo kompetencijos, taip pat ar aktas (veika) neprieštarauja tikslams bei uždaviniams, dėl kurių institucija buvo įsteigta ir gavo atitinkamus įgaliojimus. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr.13-308., 3 str. 2p.

⁵² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr.13-308.

⁵³ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.349.

- a) Kaip pirmosios instancijos teismo – nagrinėjant skundus dėl administracine (ne teismo) tvarka priimtų nutarimų aplinkosaugos srityje;
- b) Nagrinėjant bylas dėl aplinkosaugos srityje valstybinio administravimo subjektų priimtų aktų ir veiksmų teisėtumo. (E. Monkevičius ir kt., 2011);

Trumpai apžvelgėme teisminę aplinkosauginių ginčų nagrinėjimo tvarką. Lietuvos Respublikos teismų išaiškinimai bei galima teisminė aplinkosauginių ginčų problematika smulkiau bus analizuojama apžvelgus administracinę (ne teisminę) aplinkosauginių ginčų nagrinėjimo tvarką.

1.5.2. Neteisminis aplinkosaugos ginčų sprendimas

Norime pastebėti, jog aplinkosauga – viena iš nedaugelio teisės sričių, kur neteisminis ginčų nagrinėjimas reglamentuotas įstatymiškai. Klausimą „kodėl“ bei galimus atsakymo variantus, taip pat problemas, išskylančias sprendžiant ginčus administracine (ne teismine) tvarka aptarsime sekančiame skyriuje kartu su teismine aplinkosauginių ginčų problematikos analize.

Administracine (ne teismine) tvarka ginčas sprendžiamas tada, kai suinteresuotas asmuo su skundu ar pareiškimu negali tiesiogiai kreiptis į teismą, nes įstatymo⁵⁴ nustatytais atvejais ir tvarka, jį privalo nagrinėti kompetentingos valstybės ar savivaldybių institucijos.⁵⁵

Išanalizavus minėtą įstatymą, mokslinę literatūrą⁵⁶ bei aplinkos apsaugos teisę reglamentuojančius aktus⁵⁷, pateiksime glaustą informaciją apie neteisminę aplinkosauginių ginčų nagrinėjimo tvarką.

Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, išsiaiškinę teisės aktais reglamentuotą aplinkosauginį pažeidimą, privalo pasiūlyti pažeidėjui gera valia atlyginti žalą ir tik po to, pažeidėjui neatlyginus žalos, pareikšti ieškinį bendrosios kompetencijos teisme. Administraciniu (ne teisiniu) aplinkosaugos ginčų sprendimu taip pat laikoma pareigūnų teisė duoti privalomuosius nurodymus⁵⁸. Kadangi privalomasis nurodymas – vienašalis įpareigojimas, jis

⁵⁴ Neteisminė ginčų sprendimo tvarka numatyta Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatyme. Valstybės žinios. 2002, Nr.72-3017.

⁵⁵ Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011, p.325.

⁵⁶Ten pat, p.326-337; Marcijonas A., Sudavičius B. Ekologinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1996; Ragulskytė – Markovienė R. Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75; Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės žinios. 1985, Nr.1-1 (aktuali redakcija nuo 2008-01-29); Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr.85-2566.

⁵⁸ Privalomasis nurodymas – aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančio pareigūno įpareigojimas fiziniam ar juridiniam asmeniui per tam tikrą terminą įgyvendinti aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų ar kitų teisės aktų reikalavimus arba imtis

gali būti skundžiamas. Įstatymais reglamentuota tiek terminai, tiek apskundimo tvarka. Pabrėžtina, jog neteisminiam ginčų sprendimui, reglamentuojama pirmiausia neteisminė ginčų apskundimo tvarka.⁵⁹

Administracine (ne teismo) tvarka aplinkosauginiai ginčai taip pat nagrinėjami:

- a) Administracinių ginčų komisijose – dėl medžių, krūmų, žaliųjų vejų, gėlynų ne miško žemėje žalojimo ir naikinimo. (Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, (toliau ATPK) 78 str.);
- b) Policijoje – dėl transporto ir kitų judamųjų priemonių, viršijančių išmetamų teršiančių medžiagų kiekio ribinius dydžius, taip pat dėl jų tolimesnio eksploatavimo (ATPK 81 ir 82 str.);
- c) Lietuvos geologijos tarnyboje – pažeidimai, susiję su Žemės gelmių registro nuostatų pažeidimais (ATPK 234 str.);
- d) Radiacinės saugos centre – dėl aplinkos teršimo radioaktyviosiomis medžiagomis ir kt. (ATPK 51s str.);
- e) Valstybiniai miškų ir saugomų teritorijų organai nagrinėja bylas, susijusias su valstybiniais miškais ir saugomomis teritorijomis (ATPK 244 str.);
- f) Aplinkos apsaugos institucijos ir pareigūnai nagrinėja bylas dėl aplinkos apsaugos priemonių neįgyvendinimo (ATPK 51 str.);

1.5.3. Teismo ir neteismo aplinkosaugos ginčų nagrinėjimo problematika

Trumpai apžvelgus tiek teisminę tiek neteisminę aplinkosaugos ginčų nagrinėjimo tvarką, šiame skyriuje, remdamiesi teismų praktika bei moksline aplinkosaugine literatūra, analizuosime šių ginčų sprendimo problematiką, aptarsime būdus galimai efektyvesnei konfliktų sprendimo tvarkai.

priemonių, kad aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimų arba žalos aplinkai būtų išvengta ar ji sumažinta, arba likviduoti pasekmes, sukeltas aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimu, arba įgyvendinti aplinkos atkūrimo priemonės. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. Valstybės žinios. 2002, Nr.72-3017, 2 str. 6p.

⁵⁹ Tokią praktiką formuoja ir Lietuvos vyriausias administracinis teismas teigdamas, jog teismas gali nagrinėti ginčą iš esmės tik tuo atveju, jei pareiškėjas pasinaudojo išankstinio ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka ir nesutinka su priimtu sprendimu. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A20-150/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. spalio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A438-1661/2008; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 30d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS261-51/2009.

Nors aplinkos apsaugos įstatyme, ginčams kilusiems aplinkosaugos teisės reguliuojamose srityse yra nustatyta tiek teisminė, tiek neteisminė ginčų sprendimo tvarka, autorės nuomone, pasirinkimo galimybės ginčo šalys neturi. Šią išvadą suponuoja tai, jog neteisminė ginčo sprendimo tvarka yra privaloma.⁶⁰ Nors tai ir neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁶¹ numatytais nuostatai, dėl teisės į teisminę gynybą, tačiau reikia pripažinti, jog kreipimosi tvarka yra gerokai apsunkinta. Administracinių bylų teisenos įstatymo⁶² 5 str. sakoma, kad kiekvienas suinteresuotas subjektas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, tačiau aplinkosaugoje ginčo šalys teisę kreiptis į teismus turi tik tada, kai ginčas buvo išnagrinėtas pagal ikiteismines nagrinėjimo procedūras. Tai reiškia, kad teisminė gynyba šiuose ginčiuose atlieka tik skundų nagrinėjimo funkciją, nes ikiteisimine tvarka išnagrinėtas ginčas teismą pasieks tik tada, kai viena iš ginčo šalių priimtą nutartį apskųs. Taigi, nors įstatymiškai reglamentuota tiek teisminė tiek neteisminė aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarka, kaip alternatyvos viena kitai, jos interpretuoti nereikėtų, nes realios pasirinkimo galimybės suinteresuoti subjektai neturi. Kitaip sakant, administracinė (ne teismo) aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarka neturi būti painiojama su „ikiteisimine ginčų sprendimo tvarka“.⁶³

Išimtis dėl teisės kreiptis į teismą aplinkos apsaugos teisėje taikoma ginčams, susijusiems su viešojo intereso gynimu. Išanalizavus Lietuvos Respublikos įstatymus matyti, kad subjektai, turintys teisę kreiptis į teismą, kad būtų ginamas viešais interesas yra griežtai apibrėžti. Nurodyta, kad įstatymų numatytais atvejais prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos, jų pareigūnai ir kiti asmenys gali kreiptis į teismą su pareiškimu siekiant ginti viešąjį interesą. (Monkevičius E. Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose. Jurisprudencija, 2009, Nr.1(1), p.42);

Pagal Aplinkos apsaugos įstatymo 33 straipsnį pareikšti ieškinį, bet tik dėl aplinkai padarytos žalos, turi teisę: 1) asmenys, kurių sveikatai, turtui ar interesams padaryta žala, 2) Aplinkos ministerijos ir kiti įstatymų įgalioti pareigūnai, kai padaryta žalos valstybės interesams

Būtina paminėti, kad 1998 m. gegužės 25 dieną Orhuse, Danijoje, priimta Jungtinių Tautų konvencija ”Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir

⁶⁰ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. Valstybės žinios. 2002, Nr.72-3017

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014. 30 str.

⁶² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 2000, Nr.85-2566.

⁶³ Terminas „ ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka“ suprantamas, kaip ginčų sprendimas iki teismo proceso, t.y. kaip alternatyva teismui.

teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“ (arba Orhuso konvencija⁶⁴) ir įsigaliojusi 2001 m. spalio 30 d. Lietuvos Respublikos Seimas ją ratifikavo 2001 m. liepos 10 d. Konvencija susijusi su trimis visuomenės⁶⁵ teisėmis:

- a) gauti informaciją apie aplinkos apsaugą;
- b) dalyvauti su aplinka susijusių sprendimų priėmime;
- c) kreiptis į teismus aplinkos klausimais;⁶⁶

Specialiojoje aplinkosaugos teisės literatūroje pripažįstama, kad būtina atsižvelgti į vieną iš pagrindinių Orhuso konvencijos tikslų – suteikti suinteresuotai visuomenei plačias galimybes kreiptis į teismus, nesiejant to su subjektinių teisių ir teisėtų interesų pažeidimu.⁶⁷ Taigi išnagrinėjus Lietuvos Respublikos įstatymus, reglamentuojančius teisę kreiptis į teismą ginant viešąjį interesą, Orhuso konvencijos nuostatas, taip pat mokslinę literatūrą, darome išvadą, kad mūsų šalies įstatymai nesuderinti su Konvencija. Pagal Lietuvos įstatymus, pagrindinis kriterijus kreipiantis į teismą ar įstatymų numatytą instituciją yra subjektinių teisių bei teisėtų interesų pažeidimas, o Orhuso konvencijoje numatyta teisė ginti viešąjį interesą teisme ir tada, kai nei subjektinės teisės, nei teisėti interesai nėra pažeisti.⁶⁸

Kadangi teismo procesas daugeliui žmonių yra neprieinamas ir bauginantis dėl daugelio aplinkybių: finansinių galimybių, išsilavinimo, proceso metu patiriamo streso ir t.t.,⁶⁹ neabejojama, kad administracinė (ne teismo) ginčų sprendimo tvarka buvo kuriama ne tik norint palengvinti teismų darbą, ne tik siekiant greitesnės bei efektyvesnės ginčų išsprendimo galimybės, bet ir tikintis, kad atsiradusi galimybė ginčą spręsti ne teisme, sumažins suinteresuotų subjektų pasyvumą. Tačiau ar dabar galiojanti neteisminė aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarka Lietuvoje iš ties yra efektyvi? Ar tiesioginės teisės kreiptis į teismą nebuvimas tik dar labiau neprailgina ir

⁶⁴ Konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“. Prieiga per internetą:

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43_LT.pdf >. [žiūrėta 2013 03 10].

⁶⁵ Visuomenė– tai vienas arba daugiau fizinių ar juridinių asmenų ir pagal nacionalinius įstatymus – jų asociacijos, organizacijos arba grupės, o „suinteresuota visuomenė“ – tai visuomenė, kuriai daro arba gali daryti įtaką aplinkosaugos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimo priėmimo procesu. (Orhuso konvencija, 2 str. 4-5p.). Reikia pastebėti, kad sąvoka „suinteresuota visuomenė“ aplinkos apsaugos įstatyme įtvirtinta tik 2010 m. (Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 1, 7, 8, 9 straipsnių, II skyriaus pavadinimo ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2010, Nr. 70-3472).

⁶⁶ Philippe Sands. Principles of international environmental law. Cambridge University Press, 2003, p. 858

⁶⁷ Monkevičius E. Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose. Jurisprudencija, 2009, Nr.1(1), p.46

⁶⁸ Konvencija „Dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais. 9str. 3d. Prieiga per internetą: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43_LT.pdf >. [žiūrėta 2013 03 10].

⁶⁹ Cane P. An Introduction to Administrative Law, Oxford: Clarendon Press, 1996, p.337

taip jau sąlyginai ilgo bylinėjimosi? Juk galimybė apginti pažeistą teisę teisme atsiranda tik pasibaigus neteisminio ginčo sprendimo procedūroms. Ir nors įstatymiškai nustatyti ganėtinai trumpi terminai, tiek dėl nurodymų įvykdymo, tiek dėl jų apskundimo, autorės nuomone, tai galėtų būti terpė vilkinti ginčo procesą. Tai ypatingai svarbu aplinkosauginiuose konfliktuose, nes kaip jau minėta, dažniausiai jie liečia ne tik ginčo šalis, bet ir visą visuomenę ar didelę jos dalį.

Neteigiame, kad aplinkosauginių ginčų sprendimas turi būti paliktas tik teismo kompetencijoje. Problema kyla dėl to, kad neretai pateikus skundą institucijai, kuriai suteikti kvaziteisminiai įgaliojimai, tokio skundo nagrinėjimas pavedamas vienam asmeniui, kuris dažniausiai turi tik vienos srities specialiųjų žinių (įgūdžių).⁷⁰ Ginčus, kilusius aplinkosaugos srityje, neteismine tvarka nagrinėja institucijos, kurioms konfliktų sprendimas nėra pagrindinė funkcija. Tad ar pateikus skundą ikiteisminei institucijai bus užtikrinama tinkama teisių apsauga, ar priimtas sprendimas bus kokybiškas, o jį nagrinėjantis asmuo atitinkamos kvalifikacijos? Juk priimti sprendimai yra privalomi, vadinasi turės teisinės pasekmes. Remiantis teismų praktika⁷¹, valstybė turi pareigą užtikrinti tinkamą pareigūnų kvalifikaciją, bet manome, kad tikslinga būtų ją reglamentuoti įstatymiškai, pvz. Aplinkos apsaugos įstatyme nurodant pareigūnų, kuriems pavesta spręsti aplinkosauginius ginčus, reikalaujamą išsilavinimą, specifikaciją, patirtį.

Kitas svarbus aspektas, kalbant apie neteisminę ginčų sprendimo tvarką – korupcijos ir piktnaudžiavimo atvejai. Remiantis Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) atlikta korupcijos rizikos analize⁷² atliekų tvarkymo srityje, atlikta Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamente, darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos teisės įstatyminė bazė, nors ir gausi, bet nepakankamai išsami. Trūksta elementaraus teisinio reglamentavimo, įtvirtinant aplinkos apsaugos pareigūnų, kaip specialistų, kvalifikacijos reikalavimus, jų įgaliojimų apibrėžtumą, taip pat kontrolės taikant administracines nuobaudas.

⁷⁰ Mikalauskaitė-Šostakienė K. Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos. Leidinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6). Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas, 2011, p.184.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Lietuvos valstybė, bylos Nr. 3K-3-313/2010.

⁷² Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamente dėl atliekų tvarkymo ir aplinkos apsaugos administracinės priežiūros STT nustatė, kad agentūrų veiklos teisinis reglamentavimas nepakankamas; priežiūrą vykdančiams inspektoriams suteikiami pernelyg platūs įgaliojimai, nepakankamai kontroliuojama jų veikla atliekant asmenų tikrinimus, taikant administracines nuobaudas; teisės aktuose nėra aiškiai nustatyta, per kiek laiko turi būti įvykdyti inspektorių privalomieji nurodymai, kuo remiantis skiriamas trumpesnis ar ilgesnis terminas pažeidimus pašalinti. (Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2012 m. veiklos ataskaita. 2013 m. kovo 12 d. Nr. N-12 Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/documents/planavimo_dokumenatai/2012m_STT_ataskaita.pdf>, [žiūrėta 2013 03 15d].

Prielaida korupcijai, bei galimam piktnaudžiavimui tarnybine padėtimi, autorės nuomone – per švelni teisinė atsakomybė, už padarytą pažeidimą. Remiantis Aplinkos ministerijos kontrolės skyriaus veiklos⁷³ ataskaita, matome, kad 2010 m. pareigūnams skirta 18 (tarnybinių, drausminių) nuobaudų ir viena administracinė nuobauda už netinkamą pavestų funkcijų atlikimą. Palyginus su 2009 m. iš viso buvo skirta 13 tarnybinių nuobaudų, o 2008 m. – 2 tarnybinės nuobaudos.⁷⁴ Nuobaudų skyrimo skaičius, to pasekoje ir galimi korupcijos, piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, netinkamos kvalifikacijos pareigūnų skyrimo atvejai auga, tačiau pati sankcija nesikeičia.

Kalbant apie aplinkosauginių ginčų sprendimo problematiką, svarbu paminėti vieną paskutiniųjų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos nutarčių – 2013 m. sausio 16 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2013. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje⁷⁵ pabrėžė teisės į sveiką ir švarią aplinką svarbą, nurodydamas, kad tai yra konstitucinė teisė (Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 1 d. nutarimas), įtvirtinta Konstitucijoje bei tarptautiniuose teisės aktuose, bei būtinybę ginti šią teisę. Teismas konstatavo, kad Orhuso konvencija suteikia teisę asmenims kreiptis į teismą ginant teisę į sveiką ir švarią aplinką, o tokios teisės teisminę gynybą užtikrina Konstitucijos 30 straipsnis ir Civilinio proceso kodekso 5 straipsnis.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, kad teisę kreiptis į teismą, ginant visuomenės teises aplinkosaugos srityje, turi ir kaimo bendruomenės, kurios pripažintinos suinteresuotos visuomenės dalimi Orhuso konvencijos prasme. Bendruomenės yra juridiniai asmenys (teisinė forma – asociacijos), veikiantys pagal Asociacijų įstatymą ir savo veiklos įstatus. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Orhuso konvencijos prasme pripažino bendruomenes suinteresuota visuomenės dalimi, turinčia teisę į teisminę gynybą. Dėl termino administraciniam aktui apskųsti ir ieškinio senaties termino šioje byloje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad Civiliniame kodekse nėra nustatytų sutrumpintų ieškinio senaties terminų teisei į sveiką ir švarią aplinką ginti, todėl byloje taikytinas dešimties metų bendrasis ieškinio senaties terminas. Teisė kreiptis į teismą su ieškiniu atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Pažymėtina, kad ieškovų skundžiamas jų teisės į sveiką ir švarią aplinką pažeidimas ir jo padariniai (oro tarša, nemalonūs kvapai) yra tęstinio pobūdžio, todėl ieškinio senaties terminas pažeistai teisei ginti kiekvieną dieną prasideda iš naujo

⁷³ Atliekama aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų veiklos teisėtumo kontrolė ūkinės veiklos objektų, TIPK leidimų išdavimo ir aplinkai padarytos žalos išieškojimo srityje bei Korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimo Aplinkos ministerijos sistemoje kontrolė.

⁷⁴ Aplinkos ministerijos Kontrolės skyriaus 2010 m. veiklos ataskaita ir 2011–2012 m. prioritetai, 2010 12 15. Prieiga per internetą : < www.am.lt/VI/files/0.647017001302699034.ppt > [žiūrėta 2013 03 05].

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2013.

Norėtume paminėti, kad aplinkosauginiai ginčai susiję su minėta byla⁷⁶ prasidėjo 2006 m. ir iki 2009 m. 21 kartą neteisimine aplinkosauginių ginčų nagrinėjimo tvarka buvo nustatyti administraciniai pažeidimai dėl aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymo. Taigi vis pasikartojantys pažeidimai suponuoja prielaidą, kad neteisminė ginčų sprendimo tvarka šiandieną nėra efektyvi dėl keleto priežasčių: galimai nekvalifikuotai išspręstų ginčų, dėl netinkamos kontrolės, dėl piktnaudžiavimo, dėl neadekvačių sankcijų.

2011 m. byla pasiekė teismą, tačiau galutinė ir neskundžiama nutartis paskelbta tik 2013 m. Šie terminai pagrindžia anksčiau išsakytas mintis, jog teismas yra ilgas, bylos šalims brangiai kainuojantis ir varginantis procesas. Ir nors teismas šioje byloje apgynė viešąjį interesą, problema kol kas neišspręsta: įmonė pateikė naują paraišką TIPK leidimui gauti ir kol kas tęsia darbą, negana to, grasina valstybei milijoniniais ieškiniais (teigdama, jog veiklą pradėjo teisėtai ir dėl nekvalifikuotų valstybės pareigūnų ir aplaidumo neteisėtai išduotas leidimas ne jų atsakomybė), vietos gyventojai pyksta, jog nieks neprisiima atsakomybės už padarytus pažeidimus išduodant leidimą, o teisė į švarią ir saugią aplinką ir toliau pažeidinėjama. Taigi, teismas tik išsprendžia ginčą, tačiau problema, dėl kurios ginčas kyla, dažniausia taip ir lieka neišspręsta, o aplinkosauginiuose ginčiuose tai ypatingai svarbu, nes ginčai kilę aplinkos apsaugos srityje paliečia ir viešąjį interesą, kur žala, didesnė ar mažesnė, tiesioginė ar ne, tačiau padaroma.

Ši byla iliustravo tiek teisminę, tiek administracinę (ne teismo) aplinkosauginių ginčų nagrinėjimo tvarką ir įrodė, kad aplinkosauginiai konfliktai turi ypatingą svarbą visuomenei, o esama jų sprendimo tvarka yra taisytina.

Apibendrinant skyriuje pateiktą informaciją, reikia pasakyti, kad aplinkosaugos teisė bei ginčai kylantys jos reguliuojamose srityse ypatingai svarbūs šiuolaikinėje visuomenėje. Nors pagrindinės prielaidos jiems atsirasti įvardijamos, kaip valstybinė kontrolė ir viešojo bei privataus interesų susidūrimas, tačiau aptartos aplinkosauginių konfliktų priežastys ir ypatumai, bei šių ginčų sprendimo galimybės, leidžia daryti išvadą, jog pagrindinė problema aplinkosaugos teisės reguliuojamose srityse yra neefektyvus aplinkosauginių ginčų sprendimas. Ši išvada sutampa su įvardinta darbo problema, dalinai pagrindžia iškeltą hipotezę bei suponuoja prielaidą, jog mediacija, kaip alternatyva, galėtų būti priemone aplinkosauginių ginčų sprendimo efektyvumui gerinti.

⁷⁶ Šioje civilinėje byloje buvo siekiama panaikinti Marijampolės regiono aplinkos apsaugos departamento (Marijampolės RAAD) išduotą leidimą atsakovui - danų kapitalo įmonei UAB „Saerimner“ - vykdyti kiaulininkystės veiklą Kalvarijos savivaldybėje Jusevičių kaime esančiame kiaulių komplekse, bei įpareigoti nutraukti kiaulių komplekso (kuriame auginama daugiau negu 100 000 kiaulių per metus) veiklą, pripažįstant ją neteisėta. Vietos gyventojai dėl vykdomos UAB „Saerimner“ ūkinės veiklos kenčia nuolatinę nepakeliamą smarvę.

2. MEDIACIJA – KAIP PRIEMONĖ EFEKTYVIAM APLINKOSAUGINIŲ GINČŲ SPRENDIMUI

Aplinkos apsaugos teisė – viena sparčiausiai besivystančių teisės šakų ne tik Lietuvoje bet ir visoje Europos Sąjungoje. Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, efektyviai aplinkosauginei kontrolei ypatingą reikšmę turi konfliktų, kilusių aplinkos apsaugos teisės reguliuojamose srityse, sprendimo tvarka. Išanalizuoti esami atvejai parodė, jog šiuo metu taikoma tiek teisminė, tiek administracinė (ne teisminė) ginčų sprendimo tvarka nėra efektyvi. Todėl tik tinkamas valstybės teisę kuriančių ir įgyvendinančių institucijų supratimas, jog konfliktų sprendimo efektyvumas priklauso ne tik nuo nuosprendžio priėmimo, bet ir siekiant išsiaiškinti bei panaikinti jį sukėlusią problemą, aplinkosauginių ginčų sprendime duos teigiamą postūmį.

Šiame skyriuje aptarsime mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo sampratą, pagrindinius tikslus, principus bei jų taikymo ypatumus aplinkosaugos srityje. Apžvelgsime užsienio šalių patirtį taikant mediaciją aplinkosauginiams ginčams spręsti.

2.1. Mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, samprata

„Konflikto sprendimas – vienas iš būdų užbaigti tarpusavio susidūrimą pačių dalyvių pastangomis arba jiems kreipiantis į trečiąją šalį. Tai visuma reakcijų ir veiksmų, kurių imasi dalyviai siekdami savo tikslų. Sprendimas galimas šalių susitarimu, taip pat stipresnei šaliai primetus savo valią silpnesnei arba įsiterpus trečiajai, turinčiai įgaliojimus, šaliai.“⁷⁷

Alternatyvus ginčų sprendimas, kaip ir daugelis teisinių terminų gali būti traktuojamas tiek siaurąja, tiek plačiąja prasmėmis. Šiame darbe alternatyvus ginčų sprendimas suprantamas, kaip teisminės ir neteisminės alternatyvios priemonės (būdai) atsiradusios (sukurtos) realiai taikomai ginčų sprendimo tvarkai gerinti. Viena iš galimų alternatyvių priemonių⁷⁸ – mediacija⁷⁹.

Mediacija – procesas, kuriame ginčo šalys bei joms tarpininkaujantis ginčų sprendimo specialistas (mediatorius) bendraudamos tarpusavyje ieško priežasčių, sukėlusių ginčą, apvarsto galimas alternatyvas, kurios padėtų pasiekti susitarimą.⁸⁰ Iš pateiktos definicijos matome, jog mediacija - galimybė spręsti ginčus, siekiant suderinti įvairių socialinių sluoksnių narių skirtingus

⁷⁷ Lakis J., Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis, Vilnius: 2008, p.128.

⁷⁸ Mokslinėje literatūroje be jau aptarto teismo proceso, kaip priemonės spręsti ginčą bei mediacijos, dar minimos šalių derybos bei arbitražas.

⁷⁹ Mokslinėje literatūroje išskiriamos teisminės ir neteisminės mediacijos rūšys.

⁸⁰ Spencer D., Brogan M. Mediation Law and Practice. Bibliography. New York. Cambridge University Press: 2006, p.9.

interesus jiems patiems tarpusavyje bendraujant (siekiant dialogo) bei kontroliuojant ginčo sprendimo procesus.

Svarbus momentas mediacijos procese – tarpininko (mediatoriaus) vaidmuo. C. Menkel – Meadow mediatoriaus vaidmenį apibūdina, kaip susitarimo besiginčijančioms šalims palengvinimą, kai trečiasis asmuo (mediatorius) tiesiogiai ginčo nesprenžia.⁸¹ Taigi mediatoriaus vaidmuo, kaip trečiojo asmens tarpininkavimas ginčo sprendimo procese, vienas pagrindinių skirtumų nuo derybų, kada šalys derasi tik tarpusavyje, taip pat teismo bei arbitražo procesų, kada trečiasis asmuo (teisėjas, arbitras) atlieka sprendžiamąjį vaidmenį.

Mediatorius negali turėti jokių interesų dėl ginčo išsprendimo išskyrus tai, jog sprendimas turi atitikti geriausius konfliktuojančių šalių poreikius.⁸² Taigi vienas pagrindinių mediatoriaus bruožų – jo nešališkumas. Tarpininkas (mediatorius) ne tik kad negali turėti jokių interesų, bet ir neturi būti saistomas jokių ryšių su viena ar kita ginčo šalimi, nes tai galėtų būti interpretuojama kaip nešališkumą ribojanti aplinkybė. Mediatoriaus sugebėjimas išlikti nešališku galėtų būti įvardijamas ir kaip jo profesionalumas, kada sėkminga mediacijos proceso pabaiga⁸³ būtų laikoma vieninteliu jo interesu. Profesionalumo interpretavimas negali apsiriboti vien tik ties sugebėjimu išlikti nešališkam, nes sėkminga mediacijos proceso baigtis turi tiesioginį ryšį ir su mediatoriaus, kaip atitinkamo ginčo srities specialisto, kvalifikuotumu bei profesionalumu. Apibendrinant mediatoriaus vaidmenį, reiktų pažymėti, kad neutralumas (nešališkumas), profesionalumas bei kvalifikuotumas - pagrindinės tarpininko savybės turinčios įtaką sėkmingam mediacijos procesui. Šios mediatoriui reikalingos savybės gali būti įvardijamos ir kaip vienas iš mediacijos proceso principų.

Mediacijos proceso principų apibrėžtumas turi tiesioginę reikšmę ne tik tiksliai mediacijos apibrėžimo formuluotei, bet ir tiesioginę įtaką pačio proceso sėkmingumui ir apskritai atskyrimui nuo kitų alternatyvių ginčo sprendimo būdų.

Be jau minėtų mediatoriui reikalingų savybių, tokių kaip nešališkumas, profesionalumas, kurios bendrai įvardijamos, kaip vienas iš mediacijos principų, mokslinės literatūros analizės pagalba išskirsime dar vieną mediacijai būdingą bruožą – savanoriškumą⁸⁴.

⁸¹ Menkel – Meadow C. Lawyer Negotiations: Theories and Realities – What We Learn From Mediation. P.372.

⁸² Goldberg S.B., Sander F.E.A., Rogers N.H. Dispute Resolution: Negotiations, Mediation and Other Processes. London: Little, Brown and Company, 1992., p.105.

⁸³ Sėkmingas mediacijos procesas, autorės nuomone, tai derybų, diskusijos, abipusių nuolaidų bei tarpininko pagalba panaikintas (arba sumažėjęs) ginčo šalių priešiškas, iškelta jį sukėlusį problema bei pasiektas ginčo šalių susitarimas.

⁸⁴ Mediacija – procedūra, kuri paremta laisvu abiejų šalių apsisprendimo principu. Noon M., Mediation //Essential legal skills series, 1996, p.7., Mediacija – sutartinis procesas, kuriam būdingas pačių šalių apsisprendimas. Roberts S., Palmer M. Dispute processes: ADR and the Primary Forms of Decision-Making. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p.176.

Savanoriškumo principas turi būti suprantamas ne tik kaip savanoriškas pačių šalių apsisprendimas dalyvauti mediacijos procese, bet ir galimybė ginčo šalims savo noru pasirinkti mediatorių. Savanoriškas ir aktyvus dalyvavimas mediacijoje sietinas su ginčo šalių suvokimu, kodėl būtent mediacijos procesas, o ne kitas ginčų sprendimo būdas gali užtikrinti jų ginamus interesus, taip pat šalys turėtų turėti galimybę bet kuriuo mediacijos proceso metu grįžti į tradicinį ginčų sprendimo būdą.⁸⁵

Dar vienas mediacijos principas – šalių lygiateisiškumas⁸⁶. Mediatorius privalo užtikrinti šalims vienodas galimybes pasisakyti bei būti išklaustyms. Lygiateisiškumas labai glaudžiai susijęs su mediatoriui reikalingų savybių, kaip principo, sąveikavimu. Tik esant nešališkam, neutraliam tarpininkui, ginčo šalims gali būti užtikrintos lygios galimybės mediacijos procese, ir kuo mediatorius bus profesionalesnis⁸⁷, tuo konfliktuojančios šalys bus labiau patenkintos pačiu procesu.

Konfidencialumas – vienas svarbiausių mediacijos principų.⁸⁸ Mediacijos proceso šalys bei joms tarpininkaujantis asmuo mediacijos metu sužinotos informacijos negali atskleisti trečiosioms šalims, t.y. ne tik pats procesas vyksta konfidencialiai (privačiai), bet ir jam pasibaigus (nepriklausomai nuo mediacijos sėkmingumo) proceso informacija negali būti paviešinta. Mokslinėje literatūroje konfidencialumas įvardijamas kaip vienas svarbiausių mediacijos bruožų siekiant sudominti konfliktuojančias šalis pasirinkti alternatyvą teisminiam ginčo nagrinėjimui. Tačiau, autorės nuomone, toks konfidencialumo suabsoliutinimas mediacijos procese ne visada gali būti traktuojamas kaip privalumas. Praktikoje pasitaiko ginčų, kada juos sprendžiant mediacijos būdu, konfidencialumo principas ne turi, o privalo būti pažeistas. Apie tai plačiau aptarsime analizuodami aplinkosaugos mediacijos taikymo ypatumus.

Mokslinėje literatūroje⁸⁹ alternatyvūs ginčo sprendimo būdai apibrėžiami kaip neformalūs, lankstūs procesai. Mediacija – vienas jų. Todėl dar vienas mediacijos skiriamas bruožas (principas) neformalumas. Būtent dėl savo neformalumo bei lankstumo mediacija gali būti puiki

⁸⁵ Doelle M., Sinclair A.J. Mediation in Environmental Assessments in Canada: Unfulfilled Promise? 33Dalhousie J.(2010), p. 122. Prieiga per internetą: http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/dalholwj33&div=7&g_sent=1&collection=journals. [žiūrėta 2013 03 15].

⁸⁶ Bush R., Baruch A., Folger J.P. The Promise of Mediation. San Francisco: Jossey-Bass, 2005, p.20-21.

⁸⁷ Profesionalumas čia suprantamas plačiaja prasme, t.y. tiek reikalingos kvalifikacijos buvimas, atsižvelgiant į ginčo specifikaciją, tiek profesionalus sugebėjimas išlikti nešališku ir neutraliu apskritai.

⁸⁸ Spencer D., Brogan M. Mediation Law and Practice. Bibliography. New York. Cambridge University Press: 2006, p.312.

⁸⁹ Dictionary of Conflict Resolution. P.17-18., Носырева Е.И. Альтернативное разрешение споров в США. С.10.

alternatyva teismo procesui, kur dažnai bylinėjimas užtrunka ilgai, yra formalus ir dėl to galimai mažiau patrauklus nei mediacija.

Apibendrinant pateiktą informaciją teigtina, kad mediacija yra vienas iš alternatyvių ginčo sprendimo būdų, kurios pagrindiniai principai yra savanoriškumas, lygiateisiškumas, konfidencialumas bei proceso neformalumas. Mediacijos procese dalyvauja tarpininkas (mediatorius), kurio pagrindinės savybės yra nešališkumas, neutralumas, kvalifikuotumas.

2.2. Aplinkosaugos mediacijos ypatumai

Išanalizavus mediacijos, kaip vieno iš alternatyvių ginčų sprendimo būdų pagrindinius principus, šiame poskyryje analizuosime aplinkosaugos mediacijos požymius bei taikymo praktikoje ypatumus. Aptarsime pagrindinius aplinkosaugos mediacijos skirtumus nuo kitų alternatyvių ginčo sprendimo būdų, taip pat lyginsime ją su kitų teisės sričių (darbo, šeimos) mediacija. Kadangi mediacijos taikymo galimybės sprendžiant aplinkosauginius ginčus Lietuvoje nėra plačiau nagrinėtos, todėl analizė atlikta remiantis užsienio šalių moksline literatūra bei loginio metodo pagalba analizuojant mediacijos, kaip alternatyvos plačiąja prasme, principus.

Kaip jau minėta anksčiau, ginčų, kilusių aplinkosaugos srityje skaičius auga. Kadangi aplinkosauga apima tokias sritis, kaip gamtos išteklių naudojimas, žemės, vandens ir oro tarša, galima daryti išvadą, jog dėl nuolat didėjančio gyventojų skaičiaus pasaulyje ir ribotų išteklių, aplinkosauginiai ginčai niekada nesibaigs. Mediacija galėtų būti alternatyva dabartiniam jų sprendimui.

Aplinkosaugos mediacija – procesas, kuriame dalyvauja tarpusavyje konfliktuojančios šalys, susijusios su aplinkosaugos teisės reguliuojamomis sritimis, kurios kartu su neutralia trečiaja šalimi, diskusijos pagalba, kuri apima derėjimąsi, informacijos pasidalijimą bei galimą kompromiso radimą, siekia visoms ginčo šalims priimtino sprendimo.⁹⁰ Tačiau mediacijos procesas sėkmingu laikytinas, ne tik tada, kai rastas visoms proceso šalims priimtinas sprendimas. Autorės nuomone, mediacija sėkminga laikytina ir tada, kai jos pagalba atsirado intensyvesnis komunikavimas tarp pačių šalių, nors bendras sprendimas ir nebuvo priimtas.

⁹⁰ Jacobs, H. and Rubino, R., *Environmental Mediation, An Annotated Bibliography* (1987), cituota Roberts, J., "Environmental Mediation: Dispute Resolution or Dispute Management" (1993) *Australian Dispute Resolution Journal* 150, 152. Prieiga per internetą: <http://sites.thomsonreuters.com.au/journals/category/australian-dispute-resolution-journal/>. [žiūrėta 2013 03 15].

Kadangi aplinkosauginiai ginčai gali kilti tiek dėl gamtos išteklių naudojimo⁹¹, tiek dėl ūkinės veiklos⁹² teršiant aplinką, tiek dėl teisinio reguliavimo kontrolės, galime daryti išvadą, jog aplinkosauginiai ginčai gali vystytis skirtinguose lygmenyse: kaimynystės, miestų, rajonų, valstybės. Priklausomai nuo to, dėl kokios priežasties konfliktas kilo ir kokiam lygmenyje jis vystosi, formuojasi ir ginčo šalių mastas. Tai viena iš išskirtinių aplinkosauginių ginčų savybių, kuri suponuoja prielaidą, kad atsižvelgiant į konflikto prigimtį bei terpę kurioje jis vystosi, ginčai, kilę aplinkosaugos srityje paprastai susiję daugiau nei su dviem suinteresuotom šalimis⁹³ (skirtingai pvz. nuo darbo ar šeimos ginčų, kur dažniausiai konfliktuoja dvi suinteresuotos šalys). Į aplinkosauginių ginčų procesą dažnai įtraukiamos gausios suinteresuotos šalys dėl keleto priežasčių: visų pirma dėl to, kad konflikto rezultatas gali turėti tiesioginę įtaką, antra – dėl to, jog atitinkama šalis yra galimai atsakinga už konflikto priežastį (administracinę kontrolę atliekančios institucijos) ir trečia – kai konfliktai kyla jau dėl priimtų sprendimų aplinkosauginiuose ginčiuose.⁹⁴ Nors mediacijos procesas dėl ginčo šalių masto ir gali tapti sudėtingesnis, mediatoriui gali būti sunkiau kontroliuoti proceso eigą, užtikrinti ginčo šalių lygiateisiškumą, tačiau tai nereiškia, jog mediacija aplinkosauginiuose ginčiuose apskritai negalima. Priešingai, mediacijos, kaip proceso, galimybės apimti daug konfliktuojančių ar su ginču kitaip susijusių šalių, vertinamos kaip privalumas. Daugiašalis įsitraukimas į procesą puiki galimybė išsamiau ir nuodugniau išnagrinėti priežastis, sukėlusias aplinkosauginius konfliktus.⁹⁵

Be jau aptarto aplinkosauginių ginčų ypatumo, jog jis apima daug šalių, kurios vienaip ar kitaip gali būti paveiktos galimo ginčo rezultato, ir tuo skiriasi nuo „dviejų-šalių“ mediacijos, B.Glavovic⁹⁶ išskiria dar vieną savybę, būdingą tik aplinkosauginiams konfliktams - aplinkosauginiai ginčai išskirtinai susiję su natūralios gamtos ir žmogaus santykiu. Gamtos išteklių

⁹¹ Pvz. vandens išteklių naudojimas sausumos rajonuose, naftos ar mineralinių atsargų išteklių glūdėjimas valstybės saugomose teritorijose.

⁹² Pvz. nemalonūs kvapai atsiradę dėl ūkininkavimo teršia orą, taip pat su ūkininkavimu ar gamyklų veikla gali būti susijusi dirvožemio ir vandenų tarša.

⁹³ „Tai nepanašu į „dviejų šalių“ (angl. Two-party mediation) mediacijos procesą, kada rezultatai paveikia arba gali paveikti tik kelis su konfliktu susijusius asmenis“ Zeinemann R. The Characterization of Public Sector Mediation. 24 *Environ. L. & Pol'y J.* 49 2000-2001. P.53. prieiga per internetą: < <http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinemann.pdf> >. [žiūrėta 2013 03 15].

⁹⁴ Shumeli D., Kaufman S. Environmental Mediation. The Center for Environmental Policy Studies Series, N.24, 2006. P.21. Prieiga per internetą: < jiis.org/upload/publications/mediation.pdf >. [žiūrėta 2013 03 15].

⁹⁵ Zeinemann R. The Characterization of Public Sector Mediation. 24 *Environ. L. & Pol'y J.* 49 2000-2001. P.54. prieiga per internetą: < <http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinemann.pdf> >. [žiūrėta 2013 03 15].

⁹⁶ Bruce C. Glavovic et al., Training and Educating Environmental Mediators: Lessons from Experience in the United States, *Conflict Resolution Quarterly*, 14(4) 1997, p. 269, 271. Prieiga per internetą: < <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/crq.3900140403/pdf> >. [žiūrėta 2013 03 15].

naudojimas ir ribotos žmogiškosios galimybės numatyti pasekmes šių išteklių naudojime, taip pat dėl netinkamų žmogaus veiksmų atsiradusios galimybės negrįžtamoms pasekmėms atsirasti (pvz. rūšies išnykimas)⁹⁷ leidžia daryti išvadą, jog ginčai, kilę aplinkosaugos srityje, kaip jau minėta anksčiau, ne tik apima daug šalių ir gali turėti tiesioginį poveikį aplinkai, bet ir pasekmes ateičiai. Atsižvelgiant į šią savybę, labai svarbu ne tik laiku išspręsti kilusį aplinkosauginį ginčą, bet ir išsiaiškinti problemą, kodėl tas ginčas kilo. Taigi, mediacijos procesas būtų tinkamesnė priemonė konfliktui spręsti, nei kad teisminis ginčų sprendimo būdas.

Aplinkosaugos mediacija, dėl jau minėtos savybės, kai ginčo sprendimo procesas susijęs su daug suinteresuotų šalių, kartais vadinama kaip mediacijos ir visuomenės viešojo dalyvavimo⁹⁸ (angl. public participation) valstybės administravime hibridu.⁹⁹ Tačiau aplinkosaugos mediacija yra ginčų sprendimo būdas, kuriame dalyvauja ir derasi tik su ginču susijusios šalys, o viešas visuomenės dalyvavimas (ne derėjimasis), priešingai, nepriklausomai nuo to, ar ji susijusi su ginču ar ne, galimas ir prieinamas visiems¹⁰⁰.

Mokslinės literatūros analizė¹⁰¹ aplinkosaugos mediacijos srityje leidžia daryti išvadą, jog mediatoriaus vaidmuo aplinkosauginiuose ginčiuose skiriasi nuo jo vaidmens pvz. šeimos mediacijoje. Neutralumas, kuris dažniausiai įvardijamas kaip viena iš pagrindinių tarpininko savybių, norint užtikrinti sėkmingą mediacijos procesą, visiškai netinkamas sprendžiant aplinkosauginius konfliktus. Mediatoriai, tarpininkaujantys aplinkos apsaugos ginčiuose, taiko aktyvios mediacijos praktiką. Mediatorius Larry Susskind aplinkosaugos procese taip pat taiko šią praktiką, kurią vadina „gebėjimų stiprinimas“¹⁰² (angl. “capacity building“).

⁹⁷ Zeinemann R. The Characterization of Public Sector Mediation. 24 *Environ's Env'tl. L. & Pol'y J.* 49 2000-2001. P.56. prieiga per internetą:

<<http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinemann.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 15].

⁹⁸ P.vz.: demonstracijos, protesto mitingai.

⁹⁹ Zeinemann R. The Characterization of Public Sector Mediation. 24 *Environ's Env'tl. L. & Pol'y J.* 49 2000-2001. P.55. Prieiga per internetą:

<<http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinemann.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 15].

¹⁰⁰ Harrison J. *Environmental Mediation: The Ethical and Constitutional Dimension*, p.91, (1997). Prieiga per internetą: <<http://jel.oxfordjournals.org/content/9/1/79.full.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 15].

¹⁰¹ Forester J., Stitzel D., *Beyond Neutrality: The Possibilities of Activist Mediation in Public Sector Conflicts*. *Negotiation Journal* 5(3)1989. P.251-264. Prieiga per internetą:

<<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1571-9979.1989.tb00521.x/pdf>> [žiūrėta 2013 03

15]; Susskind L. *Environmental Mediation and the Accountability Problem*. *Vermont L. Rev.* 1(1981). Prieiga per internetą:

<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vlr6&div=6&g_sent=1&collection=journals>. [žiūrėta 2013 03 15]; Waldman E. *Mediation Ethics: Cases and Commentaries*. San Francisco. Jossey-Bass, 2011.

¹⁰² „Gebėjimų stiprinimas“ - mediatoriaus, kaip tarpininko praktika mokant ginčo šalis derybų technikos sprendimų priėmimo procese, suteikiant ginčo šalims galimybę geriau spręsti konfliktus iškiliančius ateityje, taip pat siekiant kuo kvalifikuotesnio bendro susitarimo. Zeinemann R. *The Characterization of Public Sector Mediation*. 24 *Environ's Env'tl. L. & Pol'y J.* 49.2000-2001. P.55.

Daugeliu atvejų aplinkosauginės problemos, dėl kurių kyla ginčai, būna labai specifinės, todėl konfliktuojančioms šalims sunku jas suprasti ir tinkamai įvertinti jų sudėtingumą.¹⁰³ Neretai ginčai kyla dėl dezinformacijos, klaidingų išankstinių nuomonių, blogos komunikacijos. Tad, autorės nuomone, aktyvus mediatoriaus vaidmuo aplinkosaugos mediacijos procese reiškia ne tik „gebėjimų stiprinimą“, bet taip pat ir atitinkamą jo patirtį bei kvalifikaciją aplinkosaugos srityje. Aplinkosaugos mediatorius turi turėti ne tik mediatoriams apskritai reikalingas savybes, bet ir turėti pakankamai žinių bei patirties srityse, kurios susiję su mediacijos proceso metu nagrinėjamomis problemomis. Tik būdamas profesionalus mediatorius ir kartu kvalifikuotas aplinkosaugos specialistas, sugebės kontroliuoti daugiašalį aplinkosaugos mediacijos procesą, garantuodamas visoms ginčo šalims lygiateisiškumą.

Kaip jau minėta anksčiau, vienas iš mediacijos principų – savanoriškumas. Jis labai svarbus ir aplinkosaugos mediacijos procese. Kadangi aplinkosauginiai ginčai paprastai apima daug šalių, o pasiektas sprendimas vienaip ar kitaip jas paveikia, būtent savanoriškas šalių dalyvavimas, tiesiogiai gali įtakoti tiek patį sprendimą (ginčo rezultata), tiek to sprendimo įgyvendinimą praktikoje. Savanoriškumo aspektas didina ginčo šalių komfortabilumo lygį derantis bei įsipareigojimus įgyvendinant bendrai priimtus sprendimus.¹⁰⁴

Svarbu panagrinėti ir konfidencialumo principo įgyvendinimą aplinkosauginiuose ginčuose. Mediatoriai pažymi, jog konfidencialumas mediacijos procese vienas iš svarbiausių bruožų garantuojančių sėkmingas derybas¹⁰⁵. Sprendžiant aplinkosauginius ginčus šis principas gali būti labiau žalingas, nei kad duoti naudos. Konfliktai kilę aplinkosaugos srityje ne tik susiję su gausiomis ginčo šalimis, bet neretai ir su viešojo intereso gynimu. Todėl bet koks pasiektas susitarimas gali būti kaip pasekmė ne tik mediacijos proceso šalims, bet ir plačiajai visuomenei, taip pat gali įtakoti natūralias gamtines sistemas.¹⁰⁶ Procesui esant konfidencialiam viešojo intereso

Prieiga per internetą: < <http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinmann.pdf> >. [žiūrėta 2013 03 15].

¹⁰³ Shumeli D., Kaufman S. Environmental Mediation. The Center for Environmental Policy Studies Series, N.24, 2006. P.21. Prieiga per internetą: <<http://jiis.org/.upload/publications/mediation.pdf> >. [žiūrėta 2013 03 15].

¹⁰⁴ Ten pat, p.23.

¹⁰⁵ John P. McCrory. Environmental Mediation – Another Piece for the Puzzle. Vermont Law Review. Vol.10(6), 1984. P. 56. Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vlr6&div=7&g_sent=1&collection=journals > [žiūrėta 2013 03 16].

¹⁰⁶ Susskind L., Ozawa C Mediated Negotiation in the Public Sector: Mediator Accountability and the Public Interest Problem. American Behavioral Scientist. 1831(11). P.270-271. Prieiga per internetą: < <http://abs.sagepub.com/content/27/2/255.full.pdf+html> >. [žiūrėta 2013 03 16].

gynimas gali ne tik tapti sudėtingesniu, bet tam tikrai atvejais ir apskirtai negalimu. Todėl aplinkosaugos mediacija turi vykti viešai, procesas negali būti slaptas.¹⁰⁷

Kita problema susijusi su konfidencialumo principu – galimai neteisėtas ginčo šalių susitarimas. Konfidencialumo principas aplinkosaugos mediacijos procese gali tapti įrankiu piktnaudžiavimui¹⁰⁸. Kadangi aplinkosauginių ginčų rezultatai dažniausiai įtakoja ne tik ginčo šalis, bet ir, priklausomai nuo to kuriame lygmenyje jie vyksta, bendruomenės, regiono ar net visos valstybės narius, svarbu ne tik bandyti išvengti galimų neteisėto susitarimo atvejų, bet ir spręsti problemą, kaip užkirsti kelią jų atsiradimui. Aplinkosaugos mediacijos proceso viešumas – galimybė to išvengti. Tokią išvadą leidžia daryti anksčiau aptartos aplinkybės susijusios su konfidencialumo principo taikymu aplinkosaugos mediacijoje.

Aplinkosauginiuose ginčiuose ginant viešąjį interesą atstovauja valstybinių institucijų pareigūnai. Kadangi jų atskaitomybė reglamentuota įstatymiškai, kartais gali būti neįmanoma neatskleisti¹⁰⁹ aplinkosaugos mediacijos proceso metu sužinotos informacijos ir taip laikytis konfidencialumo principo.

Vienas iš sudėtingiausių klausimų – kada mediacija yra tinkamas įrankis sprendžiant aplinkosauginius konfliktus.¹¹⁰ J. Harrison atlikta analizė teigia, jog iš šešiasdešimties nagrinėtų aplinkosauginių ginčų, tik šeši buvo tinkami mediacijai¹¹¹. Remiantis šia analize darome išvadą, jog tik mažuma aplinkosauginių ginčų yra tinkami spręsti mediacijos proceso pagalba. Šio tyrimo metu taip pat buvo išskirta keletas svarbių aplinkybių, kad aplinkosaugos mediacija ne tik įvyktų, bet ir būtų sėkminga:

- a) Tarp konfliktuojančių šalių turi būti tam tikra tarpusavio priklausomybė;¹¹²

¹⁰⁷ Zeinemann R. The Characterization of Public Sector Mediation. 24 *Environ Envtl. L. & Pol'y J.* 49. 2000-2001. P.59. prieiga per internetą:

<<http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinemann.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 15].

¹⁰⁸ K. Gibson pateikia pavyzdį puikiai iliustruojantį šią problemą: kaimynai, besiginčijantys kuriam priklauso mokėti už šiukšlių, esančių už jų namų, pašalinimą, mediacijos proceso metu nusprendžia, jog pigiausias sprendimas būtų jas išvežti į valstybei priklausančią žemę, taip mokesčių perkeltant visai bendruomenei. Gibson K. Mediator Attitudes Toward Outcome: A Philosophical View. *Conflict Resolution Quarterly*. V.17(2), 2007. P.204. Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/crq.3890170209/pdf>>. [žiūrėta 2013 03 16].

¹⁰⁹ Pavyzdžiui finansinė atskaitomybė: kokios sumos buvo išleistos atsižvelgiant į ginčus ir jų sprendimo procesus. Newmark Ch., Monaghan A., *Mediators on Mediation. Leading Mediator Perspectives on the Practice of Commercial Mediation*. Chippenham, Tottel publishing, 2007, p.204.

¹¹⁰ Campbell M.C., Floyd D.W. Thinking Critically about Environmental Mediation. *Journal of Planning Literature*, 1996 (10). P.235-237. Prieiga per internetą:

<<http://jpl.sagepub.com/content/10/3/235.full.pdf+html>>. [žiūrėta 2013 03 16].

¹¹¹ Harrison J. *Environmental Mediation: The Ethical and Constitutional Dimension*,. P.83, (1997). Prieiga per internetą: <<http://jel.oxfordjournals.org/content/9/1/79.full.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 15].

¹¹² Tarpusavio priklausomybė suprantama, kaip ginčo šalių suvokimas, jog mediacijos procese kita šalis gali pasiūlyti kažką jas dominančio ir/ar reikalingo.

- b) Mediacijos procese lygiaverčiai privalo dalyvauti visos, su esamu ginču susijusios šalys;
- c) Tik „tinkamu laiku“ pradėtas aplinkosaugos mediacijos procesas bus sėkmingas;¹¹³
- d) Ginčas turi būti tinkamas medijuoti;¹¹⁴

Apibendrinus pateiktą informaciją, galime daryti išvadą, jog aplinkosaugos mediacija negali būti sutapatinta su „dviejų – šalių“ mediacija. Ginčo šalių mastas, jų poveikis aplinkai (gamtai), specifinis mediatoriaus vaidmuo tarpininkaujant, konfliktų problemos specifiškumas, konfidencialumo ypatumai, pabrėžia aplinkosaugos mediacijos išskirtinumą nuo kitų sričių mediacijos. Mediacija – ne visada efektyvi priemonė aplinkosauginių ginčų sprendimui, tačiau tinkama ginčo šalių analizė bei profesionalus aplinkybių įvertinimas leidžia ją sėkmingai taikyti praktikoje.

2.3. Užsienio šalių patirtis aplinkosaugos mediacijoje

Šiame poskyryje analizuosime užsienio šalių patirtį taikant mediaciją, kaip priemonę, aplinkosauginių ginčų sprendimui. Trumpai apžvelgsime aplinkosaugos mediacijos atsiradimą, pirmąją bylą, kurioje ji sėkmingai buvo pritaikyta. Analizuosime Austrijos, kaip vienos iš pradininkų Europoje taikant mediaciją, patirtį, taip pat Lenkijos, kaip kaimyninės šalies, aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybes praktikoje.

2.3.1. Trumpa aplinkosaugos mediacijos atsiradimo istorija

1970-ųjų pradžioje, Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau JAV) konfliktų sprendimo specialistai, pradėjo nagrinėti galimybę taikyti mediaciją kaip priemonę aplinkosauginių ginčų sprendimui.¹¹⁵ G. Bingham¹¹⁶ aplinkosaugos mediacijos istoriją skirsto į tris etapus :

1 etapas: eksperimentinis. Dominuojantis klausimas pirmojo etapo metu buvo – ar mediacija aplinkosaugos srityje leis atrasti konstruktyvesnių ginčo sprendimo būdų, ir kaip juos

¹¹³ „Tinkamas laikas“ suprantamas ne kaip datos ar valandos parinkimas pačiam mediacijos procesui. Ginčas turi būti „prinokęs“ (angl.ripe) mediacijai. Tik tinkamoj ginčo stadijoj pradėos derybos vyks sėkmingai.

¹¹⁴ Pvz. ginčai, kurie susiję su fundamentaliomis moralinėmis vertybėmis negali būti susitartas.

¹¹⁵ Bingham G. The Environment in the Balance: Mediators are Making a Difference. ACRResolution, Summer, 2002, p.1. Preiga per internetą: < <http://www.resolve.org/wp-content/uploads/2011/02/environment-balance.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹¹⁶ Ten pat, p.1-3.

pasiekti? Šiame etape 1970 m. - 1980 m. pradžioje daugiau kaip 200 aplinkosauginių ginčų buvo sprendžiami mediacijos būdu ir beveik 80% medijuojamų bylų buvo pasiektas susitarimas.

2 etapas: nuo 1980-ųjų vidurio aplinkosaugos mediacija įžengė į naują- plėtros etapą. Mediacijos taikymas sprendžiant aplinkosauginius ginčus buvo tiek sėkmingas, kad konfliktuojančios šalys buvo pasirengę mokėti už tarpininkavimą. Išlaugus paklausai, tuo pačiu padidėjo ir mediatorių skaičius. Šiame etape atsirado ir valdžios susidomėjimas mediacija, daugelis valstijų¹¹⁷ įkūrė aplinkosauginių ginčų sprendimo institutus.

1982 m. Administracinėje konferencijoje JAV buvo paskelbta novatoriška ataskaita, kurioje bendrais bruožais apibrėžtos mediacijos taikymo taisyklės. 1996 m. Kongresas išleido Derybų taisyklių rengimo įstatymą¹¹⁸ ir Administracinių ginčų sprendimo įstatymą¹¹⁹. 1998 m. Kongresas priėmė Aplinkos apsaugos politikos ir ginčų sprendimo aktą¹²⁰, kuriam įsigaliojus buvo įkurtas Aplinkosauginių konfliktų sprendimo institutas¹²¹.

3 etapas: remiantis eksperimentinio bei plėtros etapų analize, kuriama kuo profesionalesnė ginčų sprendimo technika, didėja sėkmingos mediacijos taikymo galimybės. Sėkmingą postūmį davė 2005-ųjų Memorandumas „Dėl bendradarbiavimo bei konfliktų sprendimo Aplinkos apsaugos srityje“¹²².

Pirmoji byla, kurioje aplinkosauginiai ginčai buvo spęsti mediacijos būdu – 1973 m. byla dėl Snoqualmie upės užtvankos šalia Sietlo¹²³. Ši byla turėjo svarbią reikšmę aplinkosaugos mediacijos vystymesi. A.Kumar savo straipsnyje¹²⁴ išsamiai aptarė šį pirmąjį aplinkosaugos mediacijos taikymo atvejį. Snoqualmie upė netoli Sietlo keletą kartų per metus smarkiai patvindavo. Ūkininkai bei aplinkinių rajonų gyventojai inicijavo projektą užtvankos statybai

¹¹⁷ Masačiutsesas, Ohajas, Marylandas, Florida, Šiaurės Dakota, Montana, Oregonas ir Kalifornija.

¹¹⁸ The Negotiated Rulemaking Act of 1996. Prieiga per internetą:

<<http://www.epa.gov/adr/regnegact.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹¹⁹ The Administrative Dispute Resolution Act of 1996. Prieiga per internetą:

<<http://www.adr.gov/pdf/adra.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹²⁰ Environmental Policy and Conflict Resolution Act of 1998. Prieiga per internetą:

<http://www.ecr.gov/pdf/PL_105-106.pdf>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹²¹ U.S. Institute for Environmental Conflict Resolution. Prieiga per internetą:

<<http://www.ecr.gov/Default.aspx>>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹²² Environmental Collaboration and Conflict Resolution Memorandum (November 28, 2005).

Prieiga per internetą:

<http://www.ecr.gov/pdf/OMB_CEQ_Env_Collab_Conflict_Resolution_20120907.pdf>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹²³ Higgs S. Mediation to Resolve Environmental and Natural Resources Disputes. Prieiga per internetą:

<http://www.acctm.org/docs/The%20Potential%20For%20Mediation%20to%20Resolve%20Environmental%20_CONNOR-Higgs_.pdf>. [žiūrėta 2013 03 18].

¹²⁴ Kumar A. The Potentials of Mediation in the Settlement of Environmental Disputes (2012).

Prieiga per internetą: <<http://www.world-mediation-centre.org/education/paper-12.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 19].

pagrindinėje ir svarbiausioje šios upės dalyje. Tačiau aplinkosaugininkai bei dalis miesto gyventojų prieštaravo užtvankos statybai. Gubernatorius du kartus vetavęs užtvankos statybos projektą dėl aplinkosauginių priežasčių, galiausiai pripažino, jog reikalinga tam tikra apsauga nuo galimų potvynių ateityje. Ginčui spręsti buvo pakviesti mediatoriai. Pirmoji jų užduotis buvo tiksliai identifikuoti ginčo šalis, kurioms sprendimo rezultatas turės tiesioginį poveikį. Vėliau mediatoriai atrinko po 10 asmenų iš kiekvienos suinteresuotos šalies, kurie, jų manymu, geriausiai ją atstovaus mediacijos procese. Šis procesas truko keletą mėnesių, jo metu surengta daug mediacijos sesijų, kurių metu tarpininkai ginčo šalims siekė padėti suprasti savo oponentų nuomonę. Snoqualmie upės tarpininkavimo bylos metu aplinkosaugininkai stengėsi suprasti ūkininkų norą apsaugoti savas žemes nuo galimų potvynių. Ūkininkams stengtasi paaiškinti, jog aplinkosaugininkai, prieštaraudami užtvankos statybai, bando apsaugoti ne tik šalia esantį kraštovaizdį, bet ir patį miestą nuo galimų urbanistikos problemų. Galiausiai buvo susitarta statyti užtvanką siauresnėje upės dalyje, taip išvengiant kraštovaizdžio ir urbanistikos problemų, bet apsaugant ūkininkų žemes nuo galimų potvynių ir jų sukeltos žalos. Ginčas baigėsi.

Iš pateiktos bylos apžvalgos galime daryti išvadą, kad mediacijos taikymas sprendžiant aplinkosauginius ginčus ne tik gali padėti konfliktą išspręsti taikiai, bet ir pakeisti pačio ginčo formą. Proceso metu atsiradęs komunikavimas tarp šalių ir galimai klaidingos išankstinės nuomonės pakeitimas turi tiesioginę įtaką tikrosios problemos identifikavimui. Ir aptartoje byloje, ginčas prasidėjęs nuo problemos Taip/Ne užtvankos statymui, baigėsi aplinkosauginiu požiūriu priimtinių potvynio kontrolės priemonių paieška.

Taigi jau pirmojoje aplinkosaugos mediacijos byloje išryškėja anksčiau aptartos tik aplinkosaugos mediacijai būdingos savybės, kaip ginčo šalių mastas, tiesioginis poveikis aplinkai, specifinis mediatoriaus vaidmuo.

2.3.2. Aplinkosaugos mediacija Austrijoje

Austrija yra pradininkė Europoje pradėjusi taikyti mediaciją praktikoje¹²⁵. 2004 m. ji priėmė pirmą tarpininkavimo aktą Europoje – Civilinės teisės tarpininkavimo įstatymą¹²⁶. Austrijos mediatoriai yra susiskirstę į keletą profesinių asociacijų, kurių didžiausia – Austrijos

¹²⁵ Klaus J. Hopt, Steffek F. Mediation: Principles and Regulation ir Comparative Perspective. 2012. Prieiga per internetą:

<<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199653485.001.0001/acprof-9780199653485-chapter-4>>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹²⁶ Zivilrechts-Mediations-Gesetz. Prieiga per internetą: <

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002753>>. [žiūrėta 2013 03 19].

Tarpininkavimo asociacija¹²⁷. Ši mediatorių asociacija yra didžiausia ne tik Austrijoje, bet ir visoje Europos Sąjungoje.

Nuo 1998-ųjų mediacijos taikymas sprendžiant aplinkosauginius ginčus tapo ypatingai akcentuojamas Austrijos Aplinkos apsaugos ministerijoje, siekiant kad ateityje ji taptų svarbi politikams bei administraciniams pareigūnams,¹²⁸ norint suderinti ekologinius, ekonominius ir socialinius interesus tvarios plėtros procese.

Austrijos Aplinkos apsaugos ministerija, siekdama įvertinti mediacijos, kaip naujo metodo, potencialą, įpareigojo Austrijos aplinkos ir technologijų draugiją (OGUT)¹²⁹ atlikti sekančius tyrimus¹³⁰:

- a) Aplinkosaugos mediacija Austrijoje – informacijos lygis, pareigos, lūkesčiai¹³¹;
- b) Aplinkosaugos mediacija – praktinė patirtis Austrijoje;¹³²

2001 m. bendradarbiaujant Aplinkosaugos ministerijai, OGUT ir kitiems aplinkosaugos specialistams, kaip praktinis vadovas buvo parengtas „Aplinkosaugos mediacijos vadovas“¹³³. Tais pačiais metais Vienoje surengtas 1-asis Europos Simpoziumas – Aplinkosaugos mediacija Europoje.

OGUT atliktoje lyginamojoje analizėje „Aplinkosaugos mediacija, kaip priemonė, skatinanti visuomenės dalyvavimą aplinkosauginių ginčų sprendime“, kaip viena svarbiausių aplinkosauginių ginčų bylų, kuriai spręsti buvo naudojamos mediacijos procedūros įvardijama Vienos Tarptautinio oro uosto byla¹³⁴. Analizėje pateikiama informacija, jog konfliktas kilo po to, kai dėl padidėjusių keleivių srautų Vienos Tarptautinis oro uostas nusprendė statyti trečiąjį pakilimo taką. Aplinkinių rajonų gyventojai kentė nuo didelio triukšmo, kylančio dėl oro uosto srautų. Nors

¹²⁷ Österreichische Bundesverband für Mediation. Prieiga per internetą: <<http://www.oebm.at/cms/index.php>>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹²⁸ Trattnigg R., Iwaniewich P. Austrian Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Environment and Water Management (BMLFUW), p.4. The Environmental Ministry & Environmental Mediation. Symposium „Environmental Mediation in Europe“, 22/23.11.2001, Vienna Prieiga per internetą: <http://www.oegut.at/downloads/pdf/environ_med_tagungsband.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹²⁹ Die Österreichische Gesellschaft für Umwelt und Technik. Prieiga per internetą: <<http://www.oegut.at/de/>>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹³⁰ Tyrimo rezultatus galima rasti: prieiga per internetą: <<http://www.oegut.at/de/themen/partizipation/umweltmediation-oesterreich-erwartungen.php>> ir <<http://www.oegut.at/de/themen/partizipation/umweltmediation-oesterreich.php>>. [žiūrėta 2013 03 19]

¹³¹ Umweltmediation in Österreich - Informationsstand, Einstellung, Erwartungen (1998).

¹³² Umweltmediation - Praktische Erfahrungen in Österreich (1999).

¹³³ Handbuch Umweltmediation. Prieiga per internetą: <http://www.oegut.at/downloads/pdf/handbu_media.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹³⁴ Handler M., Purker L. Promoting Environmental Mediation as a Tool for Public Participation and Conflict Resolution, 2004, p.53-66. Prieiga per internetą: <http://documents.rec.org/publications/promoting_mediation_and_collaborative_conflict_resolution.pdf>. [žiūrėta 2013 03 20].

techninės naujovės ir sumažino variklių skleidžiamą triukšmą, tačiau naujojo tako plėtra vertė gyventojus nerimauti dėl galimo jo didėjimo. Vienos oro uosto vadovybės tikslas buvo, kad prieš pradėdant poveikio aplinkai vertinimą, kuris būtinas norint pradėti statybas, rasti bendrą dialogą su visomis suinteresuotomis šalimis. Vienos advokatas H.Prader pasiūlė atvirą dialogą visoms konfliktuojančioms šalims. 2000 m. kovo mėnesį buvo pradėta ruošti mediacijos procesui. Mediatoriai turėjo daug atskirų pokalbių su visomis suinteresuotomis šalimis atskirai, buvo suburta parengiamoji grupė, kurią sudarė po keletą atstovų iš kiekvienos suinteresuotos pusės. 2001 m. spalio mėnesį įvyko pirmoji mediacijos sesija kurioje dalyvavo daugiau kaip šešiasdešimt atstovų iš penkiasdešimties skirtingų suinteresuotų grupių. Buvo susitarta, kad aktualiausi klausimai bus Vienos oro uosto plėtros planai bei akustinės taršos emisija. Mediacijos procesą palankiai įvertino ir priėmė visos suinteresuotos šalys, nieks nebalsavo prieš. Taigi pagrindinis tikslas – rasti pusiausvyrą tarp ekonominių ir ekologinių interesų. Iki 2003 m. gegužės mėnesio šalims pavyko susitarti dėl klausimo, susijusio su triukšmo mažinimu, sprendimo. Nuo 2003 m. rudens daugiau dėmesio skiriama oro uosto plėtros planams. 2005 m. birželio mėnesį, daugiau nei penkiasdešimt suinteresuotų šalių pasirašė Bendrą mediacijos sutartį.

Šis Vienos Tarptautinio oro uosto mediacijos procesas yra vienas iš didžiausių kada nors atliktų mediacijos procesų. Mediacija truko penkerius metus, jai pasirengti buvo organizuota 15 parengiamosios darbo grupės sesijų, apie 50 proceso iniciatyvinės grupės sesijų, daugiau nei 200 mediacijos sesijų (dalyvaujant nuo 3 iki 30 žmonių). Iš viso tiesiogiai derybose dalyvavo daugiau nei 300 žmonių. Buvo parašyta daugiau nei 10 tūkst. el. laiškų, surengta keletas spaudos konferencijų.

Atlikta apžvalga leidžia daryti išvadą, jog net dėl labai prieštarinių klausimų, kur nepavyksta pasiekti „win-win“ susitarimo, mediacijos būdu ginčą įmanoma išspręsti patenkinamai.

Jau minėtoje OGUT atliktoje analizėje mediacijos proceso eiga nagrinėjama ir „Natura 2000 Verwall“ byloje. „Natura 2000“ kontroliuojamose teritorijose draudžiama veikla, kuri gali kelti pavojų biologinei įvairovei. Vienoje Alpių kalnų zonų „Natura 2000“ direktyva buvo įgyvendinta. Tai sukėlė tikrą aliarmą Austrijoje. Ūkininkai ir miškų valdytojai, medžiotojai ir turizmo vadovai protestavo prieš bet kokią apribojimą jiems priklausančiose žemėse.

Mediacijos procesą inicijavo Aplinkos gynimo tarnyba. Vyriausybė skyrė du mediatorius, kurie pradėjo formuoti derybų grupę. 2001-ųjų pavasarį įvyko pirmoji mediacijos sesija, kurios metu suinteresuotos šalys neieškojo bendro dialogo, o kalbėjo apie savo baimes ir nuogąstavimus, apie gamtos statuso išsaugojimą, kritikavo kitus suinteresuotus subjektus. Prireikė laiko bei mediatorių profesionalumo, kol atsirado šioks toks pasitikėjimas tarp konfliktuojančių šalių. Vėliau suinteresuotos šalys buvo suskirstytos į keturias darbo grupes, kur kiekviena iš jų nagrinėjo vieną iš šių sričių: žemės ūkio, miškininkystės, medžioklės ir turizmo. Iki 2002 m.

pavasario kiekviena iš šių grupių turėjo parengti 5-10 puslapių ilgio ataskaitą su pasiūlymais kaip jų nagrinėjamos srityse galėtų būti įgyvendinamos „Natura 2000“ direktyvos nuostatos. 2002 m. birželio mėnesį projekto susitarimas buvo parengtas.

Mediacijos procesas truko pusantrų metų, įvyko 7 mediacijos sesijos. Tarpininkavimo procese dalyvavo 33 asmenys.

Šių bylų analizė leidžia daryti išvadą, jog sėkmingas aplinkosaugos mediacijos procesas yra įtakotas keleto veiksnių:

- a) Ankstyvos pradžios – kai derybos pradamos ne konfliktui išibėgėjus;
- b) Visų susijusių asmenų dalyvavimo;
- c) Proceso lankstumo;
- d) Kiekvieno dalyvio vaidmens aiškumo;
- e) Mediatorių profesionalumo;
- f) Tolesnio dalyvavimo susitarimo įgyvendinimo procese;

2.3.3. Aplinkosaugos mediacija Lenkijoje

Lenkijoje, skirtingai nei daugelyje Europos šalių, mediacijos taikymas pirmą kartą reglamentuotas darbo teisėje¹³⁵ (1991 m.) 1997 m. priimtas Baudžiamosios proceso kodeksas¹³⁶ reglamentavo tarpininkavimą baudžiamosiose bylose, tačiau, vėlgi priešingai nei kad daugelyje šalių, Lenkijos baudžiamasis tarpininkavimas pradėtas ne su nepilnamečių justicija, o su pilnamečiais teisės pažeidėjais. 2005 m. tarpininkavimas įtvirtintas Civilinio bei Administracinio procesų kodeksuose¹³⁷.

1995 m. Lenkijoje buvo įsteigta darbo grupė padėjusi pagrindus mediacijos įžangai šalyje. 2000 m. ši darbo grupė įkūrė Lenkijos mediacijos centrą¹³⁸. 2008 m., kaip praktinis vadovas, buvo priimtas mediatorių elgesio kodeksas¹³⁹. 2009 m. Teisingumo ministras įsteigė instituciją – „Viešoji Taryba dėl alternatyvių ginčo sprendimo būdų taikymo bylinėjimesi“.

¹³⁵ Rozwiązaniu sporów zbiorowych. Prieiga per internetą:

<<http://www.nettg.pl/uploads/docs/2011-12/1323348722-ust.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹³⁶ Kodeks postępowania karnego. Prieiga per internetą:

<http://kodeks.ws/postepowania_karnego/>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹³⁷ Kodeks postępowania cywilnego. Prieiga per internetą:

<http://kodeks.ws/postepowania_cywilnego/> ir Kodeks postępowania administracyjnego.

<<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19600300168>>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹³⁸ Polskie Centrum Mediacji. Prieiga per internetą: <<http://mediator.org.pl/>>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹³⁹ Kodeks Postępowania dla Mediatorów Polskich. Prieiga per internetą:

<<http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/download,188,7.html>>. [žiūrėta 2013 03 20].

Lenkijoje taip pat veikia daug privačių organizacijų¹⁴⁰, kurios atlieka svarbų vaidmenį skatinant mediacijos taikymą sprendžiant iškilusius konfliktus¹⁴¹.

2001 m. Lenkija ratifikavo Orhuso konvenciją, kuria suteikiamos platesnės garantijos visuomenei dalyvauti aplinkos apsaugoje, tuo pačiu skatinant ir tarpininkavimo vaidmenį.¹⁴² 2001 m. balandžio 21d. priimtas Lenkijos Aplinkos apsaugos įstatymas¹⁴³ apibrėžia platų visuomenės dalyvavimą aplinkosaugoje, užtikrina jog kiekvienas asmuo gali pateikti savo pastabas ir pasiūlymus.

Pasak A. Kalinowskos¹⁴⁴, Lenkijos praktiniai pavyzdžiai taikant mediaciją aplinkosaugoje apima dvi skirtingas situacijas. Pirmoji – kai yra siekiama apsaugoti gamtos vertybes ir problema gali išsiplėsti valstybiniam lygmenyje. Antroji – kaip vietiniai gyventojai nepritaria kažkokiam projektui, kuris galimai pablogintų aplinkos būklę ir problema dažniausiai vystosi regioniniam lygmenyje.

Nors Lenkijoje nėra priimto atskiro teisės akto reglamentuojančio mediacijos taikymą aplinkosaugos srityje ir tarpininkavimo procedūros joje nėra dažnos, norime aptarti keletą aplinkosauginių ginčų bylų, kurių sprendimui buvo arba galėtų būti pasitelkta mediacija.

OGUT atliktoje analizėje, kaip tarpininkavimo aplinkosauginiame ginče Lenkijoje pavyzdys, pateikiama Lubnos miesto naujo sąvartyno blokada¹⁴⁵. Sąvartynas Lubnos mieste veikia jau nuo 1978 m., už jo eksploataciją buvo atsakinga „Lubna I“ konsorciumas. Tačiau dėl netinkamos priežiūros šis sąvartynas turėjo neigiamos įtakos aplinkai. 1997 m. buvo įkurtas „Lubna II“ konsorciumas, kuris nusprendė statyti naują sąvartyną, šalia senojo, ir taip išspręsti komunalinių atliekų problemą. Kilo didžiulis pasipriešinimas aplinkinių rajonų gyventojų. Jie nerimavo dėl

¹⁴⁰ Stowarzyszenie Mediatorów Rodzinnych, Krajowe Stowarzyszenie Mediatorów, Centrum Mediacji Partners Polska, Polskie Stowarzyszenie Sądownictwa Polubownego, Centrum Mediacji Dolnego Śląska.

¹⁴¹ Mediation in Member States – Poland. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-pl-en.do?member=1>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹⁴² Kalinowska A. Environmental Mediation in Poland: the need for communication skills. P.44. Symposium „Environmental Mediation in Europe“, 22/23.11.2001, Vienna Prieiga per internetą: <http://www.oegut.at/downloads/pdf/environ_med_tagungsband.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹⁴³ Ustawą o Ochronie Środowiska. Prieiga per internetą: <<http://www.przepisy.gofin.pl/przepisy,2,29,164,991,..,ustawa-z-dnia-27042001-r-prawo-ochrony.html>>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹⁴⁴ Kalinowska A. Environmental Mediation in Poland: the need for communication skills. P.44. Symposium „Environmental Mediation in Europe“, 22/23.11.2001, Vienna Prieiga per internetą: <http://www.oegut.at/downloads/pdf/environ_med_tagungsband.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].

¹⁴⁵ Handler M., Purker L. Promoting Environmental Mediation as a Tool for Public Participation and Conflict Resolution, 2004, p.141-158. Prieiga per internetą: <http://documents.rec.org/publications/promoting_mediation_and_collaborative_conflict_resolution.pdf>. [žiūrėta 2013 03 20].

skleidžiamo blogo kvapo, dėl galimo bendradarbiavimo su įmone, dėl sąvartyno kaimynystės naudos. Šie nuogastavimai susiję su buvusio sąvartyno kaimynyste bei jo administravimu. „Lubna II“ konsorciumas, norėdamas sumažinti gyventojų pasipriešinimą rengė įvairias šventes, organizavo keliones į Belgiją, kur naudojamos naujausios technologijos atliekų utilizavime. Nepaisant to, visuomenės pasipriešinimas nemažėjo ir 1998 m. prasidėjo teisminis bylinėjimasis. Tais pačiais metais buvo surengta pirmoji senojo sąvartyno blokada. Ir kai situacija pasiekė aklavietę, kada investuotojas jau negalėjo naudoti vengimo taktikos, abi šalys sutiko pasinaudoti mediacija ir taip išreiškė norą bendradarbiauti. Nors paralelėj ir vyko teismo procesas, tačiau šalys suprato, jog laukti sprendimo nebuvo laiko ir reikėjo imtis kitų greitų žingsnių. Buvo pasirinktas nepriklausomas mediatorius, kuris procese tarpininkavo neatlygintinai. Pradžioje jis susitiko su kiekviena šalimi atskirai ir įtikino jas, kad bendras susitikimas ir komunikavimas tarpusavyje yra būtinas, norint išspręsti susidariusią situaciją. Mediacijos tikslas buvo ne pasiekti susitarimą ar turėtų būti pastatytas naujasis sąvartynas ar ne, o įtikinti vietos gyventojus atblokuoti įėjimą į senąjį sąvartyną.

1998 m. vasario mėnesį įvyko pirmoji mediacijos sesija. Šios sesijos metu buvo pasiektas susitarimas su protestuotojais ir jie sutiko sustabdyti blokadą. Mediatoriui taip pat pavyko įtikinti besiginčijančias šalis, jog būtina sudaryti nepriklausomą ekspertų grupę, kuri ištirtų, ar sąvartynas nekelia pavojaus vietos gyventojų sveikatai. Sprendimo dėl naujojo sąvartyno statybos buvo laukiama iš teismo.

1999 m. gruodį konfliktas kilo iš naujo, įvažiavimai į senąjį sąvartyną vėl buvo blokuoti. Šį kartą mediatoriai turėjo daugiau laiko veikti, nes Varšuvos savivaldybė surado laikiną vietą atliekoms vežti. 2000 m. sausio mėnesį buvo pasiektas susitarimas ir senasis sąvartynas buvo atblokuotas. Taip pat buvo susitarta toliau tęsti tarpininkavimo procedūras, bandant susitarti dėl naujojo sąvartyno statybos. Tačiau „Lubna II“ konsorciumas nutraukė mediacijos procesą, tikėdamasis, jog vietos gyventojai pavargs protestuoti ir taip statybos bus pradėtos. 2004 m. buvo priimta neskundžiama teismo nutartis, sustabdyti visas investicijas į naujojo sąvartyno statybas.

Taigi, mediacijos procesas, autorės nuomone, buvo sėkmingas įrankis bandant atblokuoti įėjimą ir taip išspręsti susiklosčiusią situaciją. Jėgos, pvz. policijos, panaudojimas situaciją būtų tik dar labiau užaštrinęs. Ir nors mediacijos procesas nebuvo pasirinktas bandant išspęsti problemas dėl naujojo sąvartyno statybos, mediatoriaus A. Kraszewski, tarpininkavusio šiame konflikte, nuomone, tarpininkavimas laikytinas sėkmingu ir šių problemų sprendime. Mediacijos metu vykęs komunikavimas tarp šalių ir informacijos prieinamumas, leido vietos gyventojams sužinoti, kaip bus investuojama naujajame sąvartyne, kaip bus bandoma išvengti žalos, kurią padarė „Lubna I“ konsorciumas, ir turi tik praeiti šiek tiek laiko, kad vietos gyventojai suvoktų, jog „Lubna II“ projektas bus saugus aplinkai.

Kitas aplinkosauginis ginčas, kurį norime paminėti, „Via Baltica“ automagistralės, jungiančios Lenkiją ir Baltijos šalis, statyba Lenkijoje¹⁴⁶. Prieštaravimų kelia pasirinkta magistralės trasa, ties Augustavu, vedanti per unikalios Rospudos upės slėnį. E. Irobi savo straipsnyje¹⁴⁷ analizuoja šio ginčo eigą ir galimus sprendimo variantus. Ginčo šalimis įvardijamos – valstybės valdžia, aplinkosaugos grupės, vietos bendruomenės bei vietinė valdžia, sunkvežimių vairuotojai. 2006 m. automagistralės statybų projektas buvo pradėtas įgyvendinti ir iškart sulaukė aplinkosaugininkų protestų, siekiant išsaugoti unikalų Rospuda upės kraštovaizdį bei nykstančias gyvūnų rūšis. To pasėkoje, vietos bendruomenių atstovai pradėjo protestus, kaip atsaką aplinkosaugininkams, teigdami, kad greitkelis yra būtinas, norint sumažinti sunkiojo transporto srautus ir taip padidinti žmonių saugumą, nes žuvusiųjų (pėsčiųjų) skaičius šiame rajone vienas didžiausių Lenkijoje. Aplinkosaugininkai protesto laišku kreipėsi į Europos Sąjungos aplinkosaugos institucijas, kurios Lenkijos vyriausybei parašė paraginimą svarstyti greitkelio maršruto pakeitimą. Vyriausybė nusprendė tęsti statybas numatytu maršrutu ir aplinkosaugininkų pastabas atmetė kaip nepagrįstas. Tai sukėlė dar didesnę jų priešišumą. Tokia ginčo eiga, mediatoriaus E. Irobi nuomone, parodo, jog nebuvo pasirinktas tinkamas ginčo sprendimo būdas. Mediacijos procesas galėtų tapti galimybe šį konfliktą išspręsti taikiai. Iniciatorius tarpininkavimo procese turėtų būti Lenkijos vyriausybė, nes siekdama bendro dialogo su visomis konfliktuojančiomis šalimis, kartu ji siekia visos šalies vienybės. Mediacijos procesas yra vienintelis būdas, kuris gali padėti visoms suinteresuotoms šalims susirinkti bendram dialogui, komunikuoti tarpusavyje ir stengtis ne tik atskleisti savus poreikius, bet ir suvokti priešingus. Ir nors praėjus septyniems metams nuo automagistralės projekto pradžios statybos darbai šiuo metu nevyksta, mediacijos procesas, kaip priemonė bandant išspręsti šį ginčą kol kas taikyta nebuvo.

Apibendrinant skyriuje aptartą informaciją, pastebėjome, jog mediacija, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, turi jai būdingus principus ir savybes. Aplinkosaugos mediacija yra išskirtinė ginčo šalių mastu, poveikiu aplinkai, mediatoriaus vaidmeniu, todėl mediacijai plačiąją prasme būdingos savybės ne visada tinkamos ir taikytinos aplinkosaugos konfliktų tarpininkavime.

Aptarta užsienio šalių patirtis, leidžia daryti išvadą, jog aplinkosaugos mediacija nėra taip plačiai paplitusi, kaip pavyzdžiui šeimos ar darbo ginčų tarpininkavimas. Jos taikymas yra specifinis, ne visada įmanomas ir dažniausiai susitarimai pasiekiami tik iš dalies, tačiau atsižvelgus į visas ginčo aplinkybes, mediacija gali būti sėkmingai taikoma praktikoje. Ši išvada pagrindžia

¹⁴⁶ Irobi E. Managing The Rospuda Valley Dispute In Poland: The Imperative For A Third Party Mediation. 2008. Prieiga per internetą: < <http://www.mediate.com/articles/irobiE1.cfm#bio>>. [žiūrėta 2013 03 20].

¹⁴⁷ Ten pat.

hipotezėje iškelta prielaida, jog mediacija – viena iš galimybių didinant aplinkosauginių ginčų sprendimo efektyvumą.

3. APLINKOSAUGOS MEDIACIJOS TAIKYMO GALIMYBĖS IR PERSPEKTYVOS LIETUVOJE

Remiantis loginiu- analitiniu bei lyginamuoju metodais, šiame skyriuje aptarsime aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybes bei perspektyvas Lietuvoje. Analizuosime galimą taikymo problematiką, mediacijos principų įgyvendinimą bei mediatoriaus vaidmenį Lietuvos aplinkosaugoje. Aptarsime aplinkosauginius konfliktus, kuriems spręsti galėtų būti taikoma mediacija.

Vertinant mediaciją bendrame Lietuvos teisinės sistemos kontekste tikrai negalėtume teigti, jog ji yra praktikoje visiškai naujas, nežinomas ar mokslininkų netyrinėtas reiškinys.¹⁴⁸ 2005 m. pradėtas taikyti „Bandomasis teisminės mediacijos projektas“¹⁴⁹, 2008 m. buvo priimtas LR civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas¹⁵⁰, šiuo metu LR Seime įregistruotas LR Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas¹⁵¹. Kalbant apie aplinkosaugos teisę, reikia konstatuoti, jog mediacijos taikymo galimybės sprendžiant konfliktus, Lietuvoje nėra teisiškai reglamentuotos, beveik visiškai nenagrinėtos ir netirtos.

Pirmajame skyriuje analizuota teismo ir neteismo aplinkosauginių ginčų nagrinėjimo problematika suformavo išvadą, jog esama aplinkosauginių konfliktų sprendimo tvarka nėra efektyvi. Aptarta mediacijos taikymo praktika užsienio šalyse suponuoja prielaidą, jog mediacija, sprendžiant aplinkosauginius ginčus Lietuvoje, taip pat galėtų būti taikoma.

Vienas iš pagrindinių mediacijos principų įvardijamas proceso konfidencialumas. Atlikta užsienio mokslininkų aplinkosauginių konfliktų bei mediacijos analizė šį principą įvardijo kaip netinkamą aplinkosaugos tarpininkavimui. Ar aplinkosaugos mediacijos procesas galėtų būti konfidencialus Lietuvoje? Autorės nuomone, galėtų, bet neturėtų. Kadangi, kaip jau buvo aptarta, konfliktai kilę aplinkosaugos srityje dažniausiai susiję su viešojo intereso gynimu ir pasiektas susitarimas mediacijos procese tiesioginę įtaką gali turėti ne tik ginčo šalims, konfidencialumo taikymas aplinkosaugos mediacijoje Lietuvoje taip pat galėtų tapti kliūtimi viešojo intereso gynimui.

¹⁴⁸ Trumpulis U. Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje. Jurisprudencija, 2012, Nr. 19(4), p.1427.

¹⁴⁹ Teismų Tarybos nutarimas 2005 m. gegužės 20 d., Nr. 13, P-348, taip pat Teisėjų Tarybos 2007 m. sausio 26 d. nutarimas Nr. 13P-15, prieiga per internetą:

http://www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20070126-15.doc [žiūrėta 2013 03 27].

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo 2008 m. liepos 15 d. įstatymas, Žin., 2008, Nr. 87-3462. Prieiga per internetą:<

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400026> [žiūrėta 2013 03 27].

¹⁵¹ LR Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas, 2008 sausio 11d. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312610>. [žiūrėta 2013 03 27].

Konfidencialumo taikymas aplinkosaugos tarpininkavime Lietuvoje galėtų tapti terpe piktnaudžiavimui atsirasti, norint nuslėpti ne tik patį susitarimą, bet ir priežastis, turėjusias įtakos pačiai susitarimo formulavimui.

Kitas labai svarbus aspektas, kodėl konfidencialumo taikymas aplinkosaugos mediacijoje Lietuvoje būtų ydingas – ribotos galimybės naudoti bei analizuoti jau įvykusių aplinkosaugos mediacijos procesų eigą, kaip precedentą. Procesui nesant konfidencialiam, galėtume analizuoti kaip, kokių būdu buvo arba ne pasiektas susitarimas tarp šalių, kokius mediacijos principus tarpininkas taikė, kurie iš jų labiausiai pasiteisino, kokios mediatoriumi būdingos savybės atsiskleidė vienoje ar kitoje aplinkosaugos mediacijoje, kurias galėtume įvardinti kaip būtinas sėkmingam tarpininkavimo procesui.

Kaip jau buvo aptarta, dažniausiai aplinkosauginiai konfliktai susiję su daugiau nei dviem ginčo šalimis, konfliktuojančios šalys paprastai būna nelygiavertės specifinės informacijos, susijusios su ginčytina problema atžvilgiu, todėl ypatingas dėmesys skiriamas mediatoriaus vaidmeniui aplinkosauginiame tarpininkavime. Svarbu aptarti ne tik aplinkosaugos mediatoriumi reikalingas savybes, kurios turėtų įtakos sėkmingai mediacijos proceso baigčiai, bet ir klausimą, kas Lietuvoje, sprendžiant aplinkosauginius ginčus apskritai galėtų būti tarpininku.

Kadangi aplinkosaugos mediatorius, priešingai nei pvz. šeimos mediatorius, neturi būti neutralus, pačiame procese jis turėtų taikyti aktyvios mediacijos praktiką. Aptarta užsienio šalių analizė aplinkosaugos mediacijos praktikoje, leidžia daryti išvadą, kad mediatorius turi būti aktyvus dar prieš prasidedant mediacijos sesijai, susitikinėdamas su šalimis atskirai, suteikdamas specifinę informaciją, susijusią su pačiu konfliktu, mokydamas derybų bei siekdamas įtraukti šalis dalyvauti tarpininkavimo procese. Ši praktika, kalbant apie mediatoriaus vaidmenį, neabejotinai turi būti įgyvendinta ir Lietuvoje, norint sėkmingai įdiegti mediaciją, kaip alternatyvą dabartiniam aplinkosauginių ginčų sprendimui.

Aplinkosaugos mediatorius kartu turi būti ir geras aplinkos apsaugos specialistas. Tai suponuoja prielaidą, jog tarpininkais, sprendžiant aplinkosauginius konfliktus Lietuvoje, galėtų būti aplinkosaugos institucijų darbuotojai, visų pirma dėl to, jog reikalingos specifinės žinios norint pateikti kuo išsamesnę informaciją susijusią su ginčytina problema, antra, būtų logiška manyti, jog norint Lietuvoje įgyvendinti aplinkosaugos mediaciją praktikoje, aplinkos apsaugos institucijos turi turėti ir jai tinkamų mediatorių pasiūlą. Tačiau manome, jog aplinkosauginės institucijos pareigūno paskyrimas tarpininku mediacijos procese Lietuvoje, galėtų sukelti konfliktuojančių šalių abejones dėl jo tinkamumo ir taip tarpininkavimas dar net jam neprasidėjus, būtų pasmerktas žlugti. Tokiai išvadai susiformuoti, autorės nuomone, yra dvi svarbios priežastys. Kadangi aplinkos apsaugos konfliktai dažniausiai susiję su viešojo intereso gynimu, tai viena iš ginčo šalių būna valstybė, kurią atstovauja atitinkama institucija. Taigi tarpininku paskyrus aplinkosaugos pareigūną ginčo šalims

galėtų kilti pagrįstų abejonių dėl jo nešališkumo. Antroji priežastis – abejonės, jog aplinkosauginės institucijos darbuotojas, paskirtas tarpininkauti konflikte, yra tinkamos kvalifikacijos. Ši priežastis susijusi su anksčiau analizuota darbuotojų kvalifikacija sprendžiant aplinkosauginius konfliktus neteisminiu būdu, su aptartais korupcijos bei piktnaudžiavimo tarnybine patirtimi atvejais.

Taigi, autorės nuomone, tinkamas mediatorius sprendžiant aplinkosauginius ginčus Lietuvoje turėtų sugebėti ne tik aktyviai tarpininkauti procese, kur konfliktuojančių šalių paprastai yra daugiau negu dvi, ne tik turėti tinkamos patirties aplinkos apsaugos reguliuojamose srityse, bet ir būti absoliučiai nešališku¹⁵². Tik turėdamas šias savybes tarpininkas galės užtikrinti konfliktuojančių šalių lygiateisiškumą ir taip tikėtis sėkmingo mediacijos proceso.

Analizuojant aplinkosaugos mediacijos ypatumus, kaip vienas iš sudėtingiausių klausimų buvo įvardintas mediacijos, kaip įrankio sprendžiant aplinkosauginius konfliktus, tinkamumas. Autorės nuomone, išskyrus ginčus, susijusius su fundamentaliomis moralinėmis vertybėmis, visuose kituose aplinkosauginiuose konfliktuose Lietuvoje, mediacija galėtų būti taikoma.

Atsižvelgiant į dabartinę aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarką, darome prielaidą, jog efektyviausias būtų neteisminis aplinkosaugos mediacijos taikymas. Sprendžiant ginčus administracine (ne teismo) ginčų sprendimo tvarka mediacija galėtų tapti galimybe konfliktą išspręsti taikiai ir nesikreipti į teismą, kuris aplinkosaugoje dažniausiai atlieka skundų nagrinėtų ne teisminiu būdu, funkciją. Todėl būtų tikslinga konfliktuojančioms šalims įstatymiškai numatyti galimybę pasinaudoti neteismine aplinkosaugine mediacija ir taip pasiekti susitarimą.

Nagrinėjant aplinkosauginį konfliktą teisminiu keliu, paralelėj su teismo procesu aplinkosaugos mediacija taip pat galėtų būti taikoma (jeigu ji nebuvo taikyta sprendžiant ginčą administraciniu (ne teismo) ginčų sprendimo būdu). Kadangi, kaip jau buvo minėta, teismas tik priima sprendimą, bet problema, sukėlusį konfliktą taip ir lieka, arba po nuosprendžio dar labiau paaštrėja, taigi neteisminės mediacijos taikymas net ir vykstant teismo procesui galimai leistų tą problemą identifikuoti, o atsiradęs komunikavimas sumažintų priešpriešą tarp besiginčijančių šalių. Tai suponuoja prielaidą, jog neteisminės mediacijos taikymas paralelėj su teismo procesu ne tik leistų konfliktuojančioms šalims geriau pažinti pačią problemą bei sužinoti daug specifinės informacijos bet ir galimai užtikrintų efektyvesnę bei greitesnę teismo priimto sprendimo įgyvendinimą.

Aptariant aplinkosauginių ginčų sprendimo problematiką, buvo analizuotas aplinkosauginis konfliktas tarp Marijampolės regiono aplinkos apsaugos departamento, Danų kapitalo įmonės UAB „Saerimner“ bei Jusevičių kaimo, kuriame buvo pastatytas kiaulių kompleksas, bendruomenės. Priminsime, jog ginčai susiję su minėtu konfliktu truko septynerius

¹⁵² Absoliučiai nešališkas suvokiama, kaip tarpininko nepriklausymas jokiai valstybinei institucijai, taip pat mediatorius negali būti susijęs su bent viena iš suinteresuotų ginčo šalių.

metus, 21 kartą buvo nustatyti vis pasikartojantys pažeidimai, kurie spęsti administraciniu (ne teismo) ginčų sprendimo būdu, ginčui persikėlus į teismą, galutinė ir neskundžiama nutartis priimta tik po dviejų metų. Teismas priėmė sprendimą dėl kilusio aplinkosauginio konflikto, tačiau problema, dėl kurio tas konfliktas ir kilo, liko. Kiaulių kompleksas vis dar veikia, įmonė bando gauti naujus leidimus, aplinka ir toliau teršiama. Mediacija šioje byloje taikyta nebuvo, tačiau būtent tarpininkavimo procesas, autorės nuomone, duotų teigiamą postūmį galimam susitarimui tarp konfliktuojančių šalių. Visos ginčo šalys, net ir teismui paskelbus neskundžiamą nutartį, turi tą patį tikslą, kokį turėjo tik konfliktui prasidėjus: kaimo bendruomenė – uždaryti kiaulių kompleksą, tik taip tikėdamasi išsivaduoti nuo skleidžiamos smarvės; Danų kapitalo įmonė – bet kokiomis priemonėmis siekti, kad veikla būtų tęsiama; Marijampolės savivaldybė – išlaikyti jau pritrauktas investicijas regione. Todėl mediacijos proceso metu atsiradęs komunikavimas tarp šalių galimai padėtų ne išsakyti ir ginti savus, o pabandyti suvokti priešingų šalių interesus. Mediatoriaus pagalba užtikrintas šalių lygiateisiškumas taip pat ypatingai svarbus norint pasiekti bendrą susitarimą. Šiuo metu konfliktuojančios pusės jaučiasi nelygiavertės ne tik kalbant apie specifines žinias, kurios būdingos daugumai aplinkosauginių konfliktų, bet taip pat ir finansiniu aspektu, kur mažiau turtinga pusė dažniausiai laikoma silpnesne šalimi. Taigi, nors šiame aplinkosauginiame konflikte mediacija nebuvo taikyta nei bandant išspręsti ginčą neteisminiu būdu (neteisminė mediacija), nei ginčui persikėlus į teismą (neteisminė mediacija paralelėj su teismo procesu), autorės nuomone, neteisminę mediaciją būtų tikslinga taikyti net ir pasibaigus teismo procesui, bei priėmus neskundžiamą nutartį. Tiek neteisminiu, tiek teisiniu būdu spęstas minėtas aplinkosauginis konfliktas nesugebėjo sumažinti priešpriešos tarp konfliktuojančių šalių bei panaikinti jį sukėlusios problemos, todėl mediacijos procesas – galimybė bandyti pasiekti taikų susitarimą.

Kitas aplinkosauginis konfliktas, kuriame, autorės nuomone, mediacijos procesas taip pat vienintelė reali galimybė konfliktuojančioms šalims pasiekti bendrą susitarimą – Kazokiškių sąvartyno veikla.

Dar 2001 m. pabaigoje prasidėjo Kazokiškių sąvartyno projekto svarstymas, kuriam pritarta buvo 2002 m. birželį. Tik prasidėjus sąvartyno statyboms, kilo ginčai tarp vietos bendruomenės, kuri siekė apsisaugoti nuo tokios kaimynystės, bei valstybinių institucijų¹⁵³, susijusių su projekto įgyvendinimu. Tarp šalių nevyko joks komunikavimas, valstybinės institucijos, kurios buvo suinteresuotos sąvartyno statyba, ne tik kad nesiekė derybų su vietos gyventojais, bet net neinformuodavo apie numatomus veiksmus, kurie susiję su minėtu projektu. 2007 m. Kazokiškių sąvartynui pradėjus veiklą, ginčai ne tik nesiliovė, bet ir dar labiau paastrėjo. Nors ir buvo parašyta begalės skundų dėl jo veiklos teisėtumo, kurie buvo nagrinėjami neteisminiu

¹⁵³ LR Aplinkos ministerijos, Elektrėnų savivaldybės, Vilniaus apskrities administracijos, Vilniaus visuomenės sveikatos centro bei Kazokiškių seniūnijos.

būdu, taip pat buvo kreiptasi į teismą dėl leidimo panaikinimo ir netgi sulaukta vietos bendruomenę tenkinančio sprendimo, kad leidimas išduotas neteisėtai, tačiau sąvartyno veikla buvo tęsiama su laikinu leidimu. 2011 m. spalį prie įvažiavimo į Kazokiškių sąvartyną įvyko nesankcionuotas susirinkimas, kurio dalyviai blokavo kelią Vievis – Kazokiškės – Paparčiai, užtvėrdami įvažiavimą į sąvartyną, dėl ko susidarė krovinių transporto priemonių spūstis. Susidariusi situacija buvo išspręsta panaudojant policijos jėgą. Šis įvykis sulaukė didelio atgarsio visuomenėje. Ir nors protestas buvo išvaikytas, sąvartynas toliau plečiasi ir tęsia veiklą, o konfliktas, prasidėjęs 2002 m., tęsiasi dar ir šiandien. Tai dar kartą patvirtina iškeltą darbo problemą, jog esama aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarka Lietuvoje nėra efektyvi.

Analizuodami užsienio šalių patirtį, aptarėme analogišką aplinkosauginį ginčą, kilusį dėl Lubnos sąvartyno statybų. Tačiau priešingai nei Lietuvoje, Lenkijoje prasidėjus protestams ir blokavus įvažiavimus į sąvartyno teritoriją buvo siekiama išvengti jėgos panaudojimo, nes buvo manoma, jog tai tik dar labiau paaštrintų esamą situaciją. Išspręsti konfliktą buvo bandoma mediacijos proceso pagalba. Jis baigėsi sėkmingai. Todėl, autorės nuomone, ir ginčams dėl Kazokiškių sąvartyno spręsti, mediacijos procesas būtų tinkama galimybė. Jeigu tarpininkavimo procesas būtų pradėtas tik kilus nepasitenkinimui vietos bendruomenėje, galimai būtų ne tik pavykę pasiekti bendrą susitarimą, bet ir išvengta tokių kraštutinumų, kaip protestai, mitingai, blokados. Tačiau net ir nepradėjus mediacijos tik konfliktui prasidėjus, ji būtų tinkama naudoti ne pagrindinei problemai¹⁵⁴ išspręsti, o tik konkrečios situacijos¹⁵⁵ taikiam susitarimui. Tą patvirtina ir aptarta užsienio šalių patirtis.

Svarbu paminėti ir šiuo metu didelį atgarsį visuomenėje sukėlusį aplinkosauginį ginčą – skalūninių dujų žvalgybą bei galimą gavybą Lietuvoje. Skalūnų dujų potencialas mūsų šalyje pirmą kartą preliminariai vertintas 2009 m. 2012 m. pradžioje imta kalbėti apie realias galimybes išgauti skalūnines dujas Suvalkijoje ir Žemaitijoje. 2013 m. sausio mėn. vyriausybei nusprendus konkursą laimėjusiai įmonei leisti pradėti žvalgybą, iškart sulaukta vietos bendruomenių, kurių teritorijose žadami žvalgybos darbai, protestų. Skalūnų dujų žvalgybos ir gavybos rėmėjai tikina, kad tai gali padėti Lietuvai užsitikrinti energetinį savarankiškumą ir paskatinti investicijas šalyje. Oponentai atkreipia dėmesį į prieštarai Europoje vertinamą skalūnų dujų gavybos procesą – hidraulinių uolienu plėšymą, nuogastauja, jog tai gali pakenkti aplinkai.

Nors komunikavimas tarp konfliktuojančių šalių ir vyksta, tačiau derybomis to pavadinti negalėtume. Veikiau savaip suvokiamos tiesos išsakymu. Tačiau, autorės nuomone, būtent derybos galėtų padėti pasiekti visas ginčo šalis tenkinantį susitarimą ir taip išvengti galimos žalos aplinkai. Kadangi informacija apie naudą šaliai bei galimus neigiamus padarinius gamtai yra specifinė,

¹⁵⁴ Pagrindinė problema – Kazokiškių sąvartyno veikla.

¹⁵⁵ Šiuo atveju – susitarimui dėl įvažiavimo į sąvartyną atblokovimui.

manome, jog efektyviau derybos vyktų tarpininkaujant profesionaliam aplinkosaugos specialistui. Kitaip sakant, šiame konflikte tikslinga pasinaudoti neteisminės aplinkosaugos mediacijos procesu. Jo metu atsirastų intensyvesnis komunikavimas tarp šalių, kur mediatoriaus pagalba būtų užtikrintas šalių lygiateisiškumas ir tai galimai padėtų suprasti priešingų šalių interesus, ir siekti juos suderinti tarpusavyje.

Galbūt, dabartiniai protestai prieš dujų gavybą yra geopolitiniai, kai manipuliuojama informacija, pateikiami klaidingi faktai ir emocijų užvaldyti gyventojai taip yra klaidinami? O gal iš tiesų yra reali grėsmė aplinkai ir dujų žvalgybai bei gavybai prieštaraujantys yra teisūs? Kartais konfliktai aplinkosaugos srityje kyla bandant prisidengti viešuoju interesu, tokios galimybės nereikėtų atmesti ir šiame ginče, kur vietos gyventojai žinodami apie didžiulę projekto vertę tiesiog nori pasipelnyti. Tai tik kelios prielaidos, kurios galėjo turėti įtakos šio konflikto atsiradimui. Tačiau aptarta užsienio šalių aplinkosaugos mediacijos praktika bei keletas galimų pavyzdžių Lietuvoje leidžia daryti išvadą, jog būtent neteisminės aplinkosaugos mediacijos taikymas geriausiai galėtų identifikuoti galimas prielaidas, problemas ir taip pasiekti susitarimą.

Apibendrinant aptartą informaciją, teigtina, jog nors mediacija Lietuvos teisinės sistemos kontekste nėra visiškai naujas reiškinys, aplinkosaugos mediacija yra beveik nenagrinėta ir netaikyta praktikoje. Išanalizavus aplinkosaugos mediacijai būdingus principus pastebėjome, jog šių principų įgyvendinimas bandant įdiegti mediaciją, kaip alternatyvą dabartiniams aplinkosauginių ginčų sprendimo būdams, Lietuvoje taip pat būtų tikslingas bei efektyvus.

Aptarti galimi mediacijos taikymo aplinkosauginių konfliktų pavyzdžiai suformavo išvadą, jog mediacijos procesas galėtų tapti dar vienu ginčų sprendimo būdu. Sėkminga gali būti ne tik neteisminė mediacija, bet ir mediacija, vykstanti paralelėj su teismo procesu, taip pat neteisminė mediacija jau pasibaigus teismo procesui, kaip priemonė bandant išspręsti likusią problemą.

IŠVADOS

Išanalizavus aplinkosauginių ginčų sampratą bei ypatumus, jų sprendimo problematiką, taip pat mediacijos, kaip priemonės aplinkosauginių ginčų sprendimo efektyvumui gerinti galimybes, išnaginėjus aplinkosaugos mediacijos taikymo perspektyvas Lietuvoje buvo padarytos tokios išvados:

1. Aplinkos apsaugos teisė, bei ginčai kylantys jos reguliuojamose srityse yra ypatingai svarbūs šiuolaikinėje visuomenėje. Pagrindinės prielaidos šiems ginčams atsirasti – neefektyvi valstybinė kontrolė bei viešojo ir privataus interesų susidūrimas. Kadangi aplinkosauginiai konfliktai susiję su viešuoju interesu, dažniausiai jų susiformavimo ir sprendimo galimybės liečia ne tik ginčo šalis, bet ir visą visuomenę ar didelę jos dalį.
2. Konfliktams kilusiems aplinkosaugos teisės reguliuojamose srityse įstatymiškai reglamentuota teisminė bei administracinė (ne teisminė) ginčų sprendimo tvarka, tačiau realios pasirinkimo galimybės konfliktuojančios šalys neturi. Daugeliu atvejų, galimybė kreiptis į teismą atsiranda tik ginčą išnaginėjus administracine (ne teismine) ginčų sprendimo tvarka. Atlikta analizė parodė, jog neteisminei aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarkai būdingi kokybiškumo bei kvalifikacijos trūkumai, korupcijos ir piktnaudžiavimo atvejai, tad esamas aplinkosauginių ginčų sprendimas nėra efektyvus.
3. Mediacijos, kaip vieno iš alternatyvių ginčų sprendimo būdų principai, tokie kaip savanoriškumas, šalių lygiateisiškumas, proceso neformalumas bei lankstumas būdingi ir aplinkosaugos mediacijai. Tačiau ginčo šalių mastas, jų poveikis aplinkai (gamtai), specifinis mediatoriaus vaidmuo tarpininkaujant, konfidencialumo ypatumai pabrėžia aplinkosaugos mediacijos išskirtinumą nuo kitų sričių mediacijos.
4. Aplinkosaugos mediacija, atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, nėra taip plačiai paplitusi, kaip pavyzdžiui šeimos ar darbo ginčų tarpininkavimas. Mediacija – ne visada efektyvi priemonė aplinkosauginių ginčų sprendimui, tačiau tinkama ginčo šalių analizė bei profesionalus aplinkybių įvertinimas leidžia ją sėkmingai taikyti praktikoje.
5. Mediacija Lietuvos teisinės sistemos kontekste nėra visiškai naujas reiškinys, tačiau aplinkosaugos mediacija yra beveik nenagrinėta ir netaikyta praktikoje. Aplinkosaugos mediacijai būdingų principų įgyvendinimas Lietuvos aplinkosaugos mediacijoje būtų tikslingas ir efektyvus. Lietuvoje aplinkosauginiams ginčams spręsti sėkminga gali būti tiek neteisminė mediacija (iki teismo proceso), tiek mediacija,

vykstanti paralelėj su teismo procesu, taip pat neteisminė mediacija, kaip priemonė bandant išspręsti likusią problemą, jau pasibaigus teismo procesui.

Įvertinus aukščiau išdėstytas išvadas konstatuojama, kad šio magistro baigiamojo darbo pradžioje iškelta hipotezė, jog esama aplinkosaugos ginčų sprendimo tvarka Lietuvoje nėra efektyvi, mediacija- galimybė ją pagerinti, pasitvirtino.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į aplinkosauginių ginčų sprendimo problematiką Lietuvoje bei užsienio šalių patirtį taikant aplinkosaugos mediaciją praktikoje, siūloma skatinti taikinamojo tarpininkavimo aplinkos apsaugos teisėje vystymąsi keliais aspektais:

1. Papildyti Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymą, įtraukiant į jį atskirus straipsnius, reglamentuojančius aplinkos apsaugos institucijų pareigūnų reikalaujamą išsilavinimą bei kvalifikaciją, taip pat sugriežtinti sankcijas už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi.
2. Priimti Lietuvos Respublikos aplinkosaugos mediacijos taikymą reglamentuojantį įstatymą, kuriame būtų įtvirtinti pagrindiniai aplinkosaugos mediacijos principai, numatyti reikalavimai bei atsakomybė tarpininkams, jų pareigos aplinkosaugos mediacijos proceso metu, nustatyta pasiektų susitarimų teisinė galia.
3. Papildyti Lietuvos Respublikos aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarką reglamentuojančius teisės aktus normomis, nustatančiomis galimybę aplinkosauginį konfliktą pabandyti išspręsti mediacijos būdu.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybė turi parengti bei patvirtinti atitinkamą tvarką, numatančią tinkamą valstybės paramą bei reikiamą finansavimą taikinamajam tarpininkavimui, tuo užtikrindama platesnį pripažinimą bei didesnę prieinamumą visuomenėje.
5. Didelį dėmesį reikėtų skirti visuomenės teisiniam švietimui, akcentuojant mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo galimybes bei privalumus, taip stengiantis pakeisti susiformavusį stereotipą, jog teisingiausiai ginčą išsprędžia teismas.
6. Kadangi aplinkosauginiuose konfliktuose viena iš ginčo šalių būna valstybė, o mediatorius, kaip žinoma, privalo būti nešališku, taigi būtina steigti privačius aplinkosaugos mediacijos centrus, taip užtikrinant kvalifikuotų tarpininkų pasiūlą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės žinios. 1985, Nr.1-1 (aktuali redakcija nuo 2008-01-29).
3. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės žinios. 1992, Nr. 5-75.
4. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 1, 7, 8, 9 straipsnių, II skyriaus pavadinimo ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios. 2010, Nr. 70-3472.
5. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. Valstybės žinios. 2002, Nr.72-3017.
6. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Valstybės žinios. 2008, Nr. 87-3462.
7. LR Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas, 2008 sausio 11d. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312610>. [žiūrėta 2013 03 27].
8. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.
9. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr.13-308.
10. Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymas. Valstybės žinios. 1997, Nr.69-1735.
11. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas. Valstybės žinios. 1997.
12. Konvencija „Dėl teisės gauti informaciją visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais“. Prieiga per internetą: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43_LT.pdf>. [žiūrėta 2013 03 10].
13. The Negotiated Rulemaking Act of 1996. Prieiga per internetą: <<http://www.epa.gov/adr/regnegact.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].
14. The Administrative Dispute Resolution Act of 1996. Prieiga per internetą: <<http://www.adr.gov/pdf/adra.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].
15. Environmental Policy and Conflict Resolution Act of 1998. Prieiga per internetą: <http://www.ecr.gov/pdf/PL_105-106.pdf>. [žiūrėta 2013 03 18].

16. Environmental Collaboration and Conflict Resolution Memorandum (November 28, 2005).
Prieiga per internetą:
<http://www.ecr.gov/pdf/OMB_CEQ_Env_Collab_Conflict_Resolution_20120907.pdf>.
[žiūrėta 2013 03 18].
17. Zivilrechts-Mediations-Gesetz. Prieiga per internetą: <
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002753>>. [žiūrėta 2013 03 19].
18. Rozwiązaniu sporów zbiorowych. Prieiga per internetą:
<<http://www.nettg.pl/uploads/docs/2011-12/1323348722-ust.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 20].
19. Kodeks postępowania karnego. Prieiga per internetą:
<http://kodeks.ws/postepowania_karnego/>. [žiūrėta 2013 03 20].
20. Kodeks postępowania cywilnego. Prieiga per internetą:
<http://kodeks.ws/postepowania_cywilnego/> [žiūrėta 2013 03 20].
21. Kodeks postępowania administracyjnego. Prieiga per internetą:
<<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19600300168>>. [žiūrėta 2013 03 20].
22. Kodeks Postępowania dla Mediatorów Polskich. Prieiga per internetą:
<<http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/download,188,7.html>>. [žiūrėta 2013 03 20].
23. Ustawą o Ochronie Środowiska. Prieiga per internetą:
<<http://www.przepisy.gofin.pl/przepisy,2,29,164,991,..ustawa-z-dnia-27042001-r-prawo-ochrony.html>>. [žiūrėta 2013 03 20].

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 63-2235.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr.14/02.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr.17/02-24/02-06/03-22/04.
4. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas. // Valstybės žinios. 2006, Nr. 30-1015.
5. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2007, Nr. 72-2865.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 6 d. nutarimas byloje Nr. 44/04-10/06.

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. liepos 4 d. sprendimas byloje Nr 03/04-15/04-05/06.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3k-3-674/2005).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-246/2006.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje (bylos Nr. 3k-3-52/2007);
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio mėn. 28 d. civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010 nutartis.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje A. G. v. Lietuvos valstybė, bylos Nr. 3K-3-313/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2013m. sausio 16d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2013.
14. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A20-150/2008.
15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-335/2008, , Administracinė jurisprudencija Nr. 5(15).
16. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. spalio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A438-1661/2008.
17. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 30d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS261-51/2009.
18. Teismų Tarybos nutarimas 2005 m. gegužės 20 d., Nr. 13, P-348. Prieiga per internetą: http://www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20070126-15.doc [žiūrėta 2013 03 27].
19. Teisėjų Tarybos 2007 m. sausio 26 d. nutarimas Nr. 13P-15. Prieiga per internetą: http://www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20070126-15.doc [žiūrėta 2013 03 27].

Specialioji literatūra:

1. Bingham G. The Environment in the Balance: Mediators are Making a Difference. ACResolution, Summer, 2002, p.1 Prieiga per internetą: < <http://www.resolve.org/wp-content/uploads/2011/02/environment-balance.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].
2. Бринчук , М. М. Экологическое право. Учебник. Москва, Городец, 2009.
3. Bruce C. Glavovic et al., Training and Educating Environmental Mediators: Lessons from Experience in the United States, Conflict Resolution Quarterly,14(4) 1997. Prieiga per

- interneta: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/crq.3900140403/pdf>> . [žiūrēta 2013 03 15].
4. Bob U., Bronkhorst S. Environmental conflicts: Key issues and management implications. African journal of Conflict Resolution, N.2, 2010. Prieiga per internetą: <http://www.accord.org.za/downloads/ajcr/ajcr_2010_2.pdf> . [žiūrēta 2013 03 02].
 5. Bush R. A. Baruch, Folger J.P. The Promise of Mediation. San Francisco: Jossey-Bass, 2005.
 6. Campbell M.C., Floyd D.W. Thinking Critically about Environmental Mediation. Journal of Planning Literature, 1996(10). Prieiga per internetą: <<http://jpl.sagepub.com/content/10/3/235.full.pdf+html>> . [žiūrēta 2013 03 16].
 7. Cane P., An Introduction to Administrative Law, Oxford: Clarendon Press, 1996.
 8. Dictionary of Conflict Resolution, 1999.
 9. Doelle M., Sinclair A.J. Mediation in Environmental Assessments in Canada: Unfulfilled Promise? 33Dalhousie L.J.117 (2010). Prieiga per internetą: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/dalholwj33&div=7&g_sent=1&collection=journals> . [žiūrēta 2013 03 15].
 10. Dukes F.E. What We Know About Environmental Conflict Resolution: An Analysis Based on Research. Conflict Resolution Quarterly. V.22, University of Virginia, 2004. Prieiga per internetą: <<http://translating-cultures-networking-development.com/img/upload/390/documents/What%20We%20Know%20About%20Environmental%20Con%EF%AC%82ict%20Resolution-An%20Analysis%20Based%20on%20Research.pdf>> [žiūrēta 2013 03 02].
 11. Forester J., Stitzel D., Beyond Neutrality: The Possibilities of Activist Mediation in Public Sector Conflicts. Negotiation Journal 5(3)1989. Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1571-9979.1989.tb00521.x/pdf>> [žiūrēta 2013 03 15].
 12. Gibson K. Mediator Attitudes Toward Outcome: A Philosophical View. Conflict Resolution Quarterly. V.17(2). Prieiga per internetą: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/crq.3890170209/pdf>> . [žiūrēta 2013 03 16].
 13. Goldberg S.B., Sander F.E.A., Rogers N.H. Dispute Resolution: Negotiations, Mediation and Other Processes. London: Little, Brown and Company, 1992.
 14. Handler M., Purker L. Promoting Environmental Mediation as a Tool for Public Participation and Conflict Resolution, 2004. Prieiga per internetą: <http://documents.rec.org/publications/promoting_mediation_and_collaborative_conflict_resolution.pdf> . [žiūrēta 2013 03 20].

15. Harrison J. Environmental Mediation: The Ethical and Constitutional Dimension,(1997).
Prieiga per internetą: < <http://jel.oxfordjournals.org/content/9/1/79.full.pdf> >. [žiūrėta 2013 03 15].
16. Higgs S. Mediation to Resolve Environmental and Natural Resources Disputes. Prieiga per internetą:
<<http://www.acctm.org/docs/The%20Potential%20For%20Mediation%20to%20Resolve%20Environmental%20 CONNOR-Higgs .pdf>>. [žiūrėta 2013 03 18].
17. Irobi E. Managing The Rozpuda Valley Dispute In Poland: The Imperative For A Third Party Mediation.2008. Prieiga per internetą:
<<http://www.mediate.com/articles/irobiE1.cfm#bio>>. [žiūrėta 2013 03 20].
18. John P. McCrory. Environmental Mediation – Another Piece for the Puzzle. Vermont Law Review. Vol.10(6), 1984. Prieiga per internetą:
<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vlr6&div=7&g_sent=1&collection=journals> [žiūrėta 2013 03 16].
19. Kalinowska A. Environmental Mediation in Poland: the need for communication skills. P.44. Symposium „Environmental Mediation in Europe“, 22/23.11.2001, Vienna Prieiga per internetą: <http://www.oegut.at/downloads/pdf/environ_med_tagungsband.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].
20. Kaminskienė N. Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas Monografija. Vilnius, 2011.
21. Kavalnė S., Saudargaitė I. Mediation in disputes between public authorities and private parties: comparative aspects. Jurisprudencija, 2011, Nr. 18(1).
22. Klaus J. Hopt, Steffek F. Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective. 2012. Prieiga per internetą:
<<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199653485.001.0001/acprof-9780199653485-chapter-4>>. [žiūrėta 2013 03 19].
23. Kumar A. The Potentials of Mediation in the Settlement of Environmental Disputes (2012). Prieiga per internetą: <<http://www.world-mediation-centre.org/education/paper-12.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 19].
24. Lakis J. Konfliktų valdymas viešajame sektoriuje: teisinės ir organizacinės problemos. Jurisprudencija, 2002, Nr.33(25).
25. Lakis J., Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis, Vilnius: 2008.
26. Libiszewski S., What is an Environmental Conflict?. First coordination meeting of the Environment and Conflicts Project (ENCOP) in Berne/Zurich, April 30 – May 1, 1992.
27. Louka E. International Environmental Law. Fairness, Effectiveness, and Word Order. New York, Cambridge, 2006.

28. Marcijonas A., Sudavičius B. Ekologinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1996.
29. McGillivray D., Bell S. Environmental Law (Seventh Edition). New Your: Oxford University, 2008.
30. Menkel – Meadow C. Lawyer Negotiations: Theories and Realities – What We Learn From Mediation, 1993.
31. Mikalauskaitė-Šostakienė K. Administracinių teisinių ginčų, kylančių aplinkosaugos srityje, neteisminio nagrinėjimo problemos. Leidinys: Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (6). Mokslinių straipsnių rinkinys, Kaunas, 2011.
32. Milašius T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. Teisė, 2007, Nr.63.
33. Monkevičius E. Aplinkos teisinė apsauga globalizacijos sąlygomis. Tarptautinės mokslinės –praktinės konferencijos, vykusios 2008 m. gegužės 16 d. Kaune, straipsnių rinkinys. Kaunas, 2008.
34. Monkevičius E. Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos. Jurisprudencija, 2008, Nr.10(112).
35. Monkevičius E. Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose. Socialinių mokslų studijos, 2009, Nr.1(1).
36. Monkevičius E., Miškinis A., Meškys L. ir kt. Aplinkosaugos teisė. Vadovėlis, Vilnius : Justitia, 2011.
37. Newmark Ch., Monaghan A., Mediators on Mediation. Leading Mediator Perspectives on the Practice of Commercial Mediation. Chippenham, Tottel publishing, 2007.
38. Noon M., Mediation //Essential legal skills series, 1996.
39. Носырева Е.И. Альтернативное разрешение споров в США, 2005
40. Petrauskas F. Alternatyvaus ginčų nagrinėjimo raida, teisinė padėtis ir reglamentavimas. Jurisprudencija, 2011, Nr.18(2).
41. Philippe Sands. Principles of international environmental law. Cambridge University Press, 2003.
42. Ragulskytė – Markovienė R. Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais. Vilnius: Eugrimas, 2005.
43. Roberts, J., "Environmental Mediation: Dispute Resolution or Dispute Management" (1993).
44. Roberts S., Palmer M. Dispute processes: ADR and the Primary Forms of Decision-Making. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
45. Simaitis R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2007, Nr.2.

46. Shumeli D., Kaufman S. Environmental Mediation. The Center for Environmental Policy Studies Series, N.24, 2006. P.21. Prieiga per internetą: <
jjis.org/.upload/publications/mediation.pdf>. [žiūrėta 2013 03 15].
47. Spencer D., Brogan M. Mediation Law and Practice. Bibliography. New York. Cambridge University Press,2006.
48. Stookes P. A practical approach to Environmental Law. New Yourk: Oxford University, 2005.
49. Susskind L. Environmental Mediation and the Accountability Problem. Vermont L. Rev.1(1981). Prieiga per internetą:
<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vlr6&div=6&g_sent=1&collection=journals>. [žiūrėta 2013 03 15].
50. Susskind L., Ozawa C Mediated Negotiation in the Public Sector: Mediator Accountability and the Public Interest Problem. American Behavioral Scientist. 1983(11). Prieiga per internetą: < <http://abs.sagepub.com/content/27/2/255.full.pdf+html>>. [žiūrėta 2013 03 16].
51. Thornton J., Beckwith S. Environmental Law. Sweet &Maxwell's Textbook Series, Thomson, 2004.
52. Trattnigg R., Iwaniewich P. Austrian Federal Ministry of Agriculture, Forestry, Environment and Water Managemant (BMLFUW). The Environmental Ministry & Environmental Mediation. Symposium „Environmental Mediation in Europe“, 22/23.11.2001, Vienna Prieiga per internetą: <
http://www.oegut.at/downloads/pdf/environ_med_tagungsband.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].
53. Trumpulis U. Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje. Jurisprudencija, 2012, Nr. 19(4).
54. Venckus Z. Aplinkos apsaugos politika ir teisė: mokomoji knyga. Vilnius: Technika, 2008.
55. Waldman E. Mediation Ethics:Cases and Comentaries. San Fracisco.Jossey-Bass, 2011.
56. Wallensteen P., Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System, SAGE, 2007.
57. Zeinemann R. The Characterization of Public Sector Mediation. 24 Environs Env'tl. L. & Pol'y J. 49 2000-2001. Prieiga per internetą:
<<http://environs.law.ucdavis.edu/issues/24/2/articles/zeinemann.pdf>>. [žiūrėta 2013 03 15].

Internetiniai šaltiniai:

1. Aplinkos ministerijos Kontrolės skyriaus 2010 m. veiklos ataskaita ir 2011–2012 m. prioritetai, 2010 12 15. Prieiga per internetą : <
www.am.lt/VI/files/0.647017001302699034.ppt> [žiūrėta 2013 03 05].

2. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2012 metų veiklos ataskaita. 2013 m. kovo 12 d. Nr. N-12 Prieiga per internetą:
<http://www.stt.lt/documents/planavimo_dokumenatai/2012m_STT_ataskaita.pdf >,
[žiūrėta 2013 03 15d].
3. Australian Dispute Resolution Journal. Prieiga per internetą:
<<http://sites.thomsonreuters.com.au/journals/category/australian-dispute-resolution-journal/> >. [žiūrėta 2013 03 15].
4. The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes. Prieiga per internetą :
<<http://www.accord.org.za/> >, [žiūrėta 2013 03 02].
5. U.S. Institute for Environmental Conflict Resolution. Prieiga per internetą:
<<http://www.ecr.gov/Default.aspx>>. [žiūrėta 2013 03 18].
6. Polskie Centrum Mediacji. Prieiga per internetą: <<http://mediator.org.pl/>>. [žiūrėta 2013 03 20].
7. Mediation in Member States – Poland. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-pl-en.do?member=1>. [žiūrėta 2013 03 20].
8. Österreichische Bundesverband für Mediation. Prieiga per internetą:
<<http://www.oebm.at/cms/index.php>>. [žiūrėta 2013 03 19].
9. Die Österreichische Gesellschaft für Umwelt und Technik. Prieiga per internetą:
<<http://www.oegut.at/de/>>. [žiūrėta 2013 03 19].
10. Handbuch Umweltmediation. Prieiga per internetą:
<http://www.oegut.at/downloads/pdf/handbu_media.pdf>. [žiūrėta 2013 03 19].

SANTRAUKA

APLINKOSAUGOS MEDIACIJOS TAIKYMO GALIMYBĖS PRAKTIKOJE

Augantis žmonių skaičius pasaulyje, vis tobulėjančios technologinės naujovės neišvengiamai daro didesnę ar mažesnę įtaką mus supančiai aplinkai. Aplinkos apsaugos teisė bei ginčai kylantys jos reguliuojamose srityse, ypatingai svarbūs šiuolaikinėje visuomenėje, todėl svarbu numatyti efektyvią aplinkosauginių ginčų sprendimo tvarką, kuri leistų sumažinti teismų darbo krūvį ir tuo pačiu siektų išsaugoti kuo švaresnę aplinką ateinančioms kartoms.

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme, ginčams kilusiems aplinkosaugos teisės reguliuojamose srityse yra nustatyta tiek teisminė, tiek neteisminė ginčų sprendimo tvarka, tačiau ji yra griežtai reglamentuojama, nelanksti. Todėl kyla poreikis numatyti tokį teisinį reglamentavimą, kur daugumą aplinkosauginių konfliktų pavyktų išspręsti komunikavimo tarpusavyje bei tarpininko pagalba, siekiant suderinti šalių priešingus interesus. Aplinkosaugos mediacija, kaip ginčų sprendimo būdas, galėtų padėti identifikuoti šalių priešingus interesus, proceso lankstumas ir neformalumas galimai pagreitinėtų visoms ginčo šalims priimtino probleminės situacijos sprendimo priėmimą ir taip apsaugotų aplinką nuo galimos žalos padarymo arba sumažintų jos dydį.

Siekiant pakankamai visapusiškai apžvelgti aplinkosaugos mediacijos taikymo praktiką, pasirinkta keletas užsienio valstybių: Austrija – kaip viena iš pradininkių Europoje taikant mediaciją, Lenkija – kaip kaimyninė šalis, tai pat trumpai apžvelgta aplinkosaugos mediacijos atsiradimo istorija bei pirmoji aplinkos apsaugos tarpininkavimo taikymo byla (JAV). Pateikiama šių valstybių mediacijos teisinis reglamentavimas, kūrimosi raida, analizuojami aplinkosaugos mediacijos taikymo praktikoje pavyzdžiai. Taip pat vertinamos aplinkosaugos mediacijos taikymo galimybės Lietuvoje.

Remiantis atlikta apžvalga, daroma išvada, jog nors aplinkosaugos mediacija užsienio šalyse nėra taip plačiai paplitusi, kaip pavyzdžiui šeimos ar darbo ginčų tarpininkavimas, jos taikymas yra specifinis, tačiau atsižvelgus į visas ginčo aplinkybes ji gali būti sėkmingai taikoma praktikoje. Aptarti galimi mediacijos taikymo aplinkosauginių konfliktų pavyzdžiai Lietuvoje leidžia daryti išvadą, jog mediacijos procesas galėtų tapti dar vienu ginčų sprendimo būdu. Sėkminga gali būti tiek neteisminė mediacija taikyta vietoj teismo proceso, tiek mediacija vykstanti paralelėj su teismo procesu, taip pat neteisminė mediacija jau pasibaigus teismo procesui, kaip priemonė bandant išspręsti likusią problemą.

SUMMARY

THE APPLICATION OF MEDIATION WHILE SOLVING ENVIRONMENTAL DISPUTE

A growing number of people in the world are evolving technological innovations inevitably have greater or lesser impact on the surrounding environment. Environmental law and disputes arising from the regulated areas of particular importance in modern society, it is important to provide effective environmental dispute resolution procedure, which would reduce the workload of the courts and at the same time seek to preserve as a cleaner environment for future generations.

Republic of Lithuania, environmental law, environmental law disputes originating in regulated areas are found both judicial and non-judicial dispute resolution procedures, but it is strictly regulated, inflexible. This raises the need to provide a legal framework, where the majority of environmental conflicts we've overcome the communication between mediator and help to harmonize the opposing interests. Environmental mediation as a dispute resolution mechanism could help to identify the parties opposing interests, process flexibility and informality potentially accelerate the parties to the dispute acceptable to problematic situations decision-making, thereby protecting the environment from potential damage or reduce its size.

In order to fairly comprehensive overview of the practice of environmental mediation, the chosen few foreign countries: Austria - as one of the pioneers in Europe through mediation, Poland - as a neighboring country, as well as a brief overview of the history of environmental mediation and the first case of environmental mediation of (United States). Presented the mediation of these legal regulations, creation evolution, analysis of environmental mediation in practical application examples. It also assesses the environmental mediation of opportunities in Lithuania.

Derived from the overview, it is concluded that although the environmental mediation in abroad is not as widely spread, such as family or labor dispute mediation, its application is specific, but taking into account all the circumstances of the dispute, it can be successfully applied in practice. Discuss on possible mediation application environmental conflicts in Lithuania examples suggest that the mediation process may be another method of dispute settlement. The success can be applied to both non-judicial mediation instead of court proceedings and mediation takes place in parallel to the judicial process, as well as non-judicial mediation after trial, as a means of trying to solve the remaining problems.